

La llengua catalana al segle XVII. El cas de l'Art de picapedrer. Grafies i sons

Joan Miralles i Monserrat
Universitat de les Illes Balears

I. La llengua al segle XVII

Aquests darrers anys alguns historiadors de la llengua han intentat sintetitzar d'alguna manera els tipus de llengua literària que trobam en els escrits dels segles XVII i XVIII, potser els més poc coneguts, a diferència dels segles de la baixa edat mitjana i dels segles XIX i XX. Així, per exemple, Modest Prats en el treball *De Miquel Pérez a Pere Gil* (Prats, 123-130; inclòs dins el capítol II. *El català barroc*, amb altres treballs pàgs. 123-204), reproduïx dos textos força interessants, un de Joan Fuster i l'altre de Max Cahner. En el primer, Fuster posa un èmfasi especial en el català “modern” sorgit en el segle XVI, ja sense traces de la valenciana prosa precedent i sense arcaïsmes amb l'objectiu d'acostar-se a la llengua viva (Fuster, 122-124). En la segona cita, Max Cahner rebla el clau i sosté que es produeix, des de la fi del segle XV a mitjan segle XVI una modernització de la llengua visible a través de la fonètica, de la morfologia i de la sintaxi (Cahner, 25 i 26).

D'altra banda, el mateix Modest Prats, en un altre treball, *Pistes per a una història de la llengua al segle XVII. A propòsit del Parnàs català, una poètica del Barroc* (Prats, 131-155), arriba a la conclusió que la “questione della lingua” a l'Europa del Renaixement, inclosos els països de parla catalana, giravolta sobre tres plans: a) llatí / llengües vulgars; b) llengua antiga / llengua moderna i c) llengua / dialectes. I, pel que fa, a la qüestió de la introducció creixent del castellà en el teixit social conclou: “Sembla, doncs, que al començament del segle XVI la llengua catalana entrava en un procés de transformació “normal,” vull dir, similar al que experimenten contemporàniament les altres llengües d'Europa. Però ben aviat, per raons ben diverses, s'inicia un procés de substitució: el castellà ocupa, cada cop més, el lloc de la llengua autòctona en el camp de l'expressió literària. I ben aviat sorgeix i es fa conscient el problema...” (Prats, 145) El mateix Max Cahner comenta el fet de la “substitució” progressiva del llatí pel castellà en aquest període de l'anomenada “Decadència”: “La transformació soferta [pel català] durant el Barroc, amb la substitució del llatí pel castellà, és responsable de la desnaturalització del català culte dels segles XVII, XVIII i XIX” (Cahner, 26). Tanmateix, si aplicam l'atenció a les coses de manera minuciosa veurem que cal sempre matisar, i no és sobrer, ben al contrari, veure què passa segons el tipus de documentació en cada un dels països de parla catalana i, així mateix, en cada període.

En un altre treball de Modest Prats, fet conjuntament amb Albert Rossich, *El Llibre dels secrets d'agricultura i la prosa catalana a l'època del Barroc* (Prats, 156-191), els autors afirmen: “L'estudi de les característiques, sobretot lèxiques, del *Prior* ens ha confirmat que, al llarg de l'època del Barroc, hi ha un seguit d'esforços per crear una prosa –una llengua literària– on es combinen, amb desigual encert, naturalment, elements tradicionals i moderns, cultes i populars. La interferència del castellà en aquesta operació és certa i indiscutible, però la valoració d'aquests fenomen exigeix unes matisacions que sovint es passen per alt” (Prats, 156). Acte seguit es passa a analitzar la prosa del Barroc on es posa de relleu el treball pioner de Jordi Rubió (Rubí,

II: 83-117 i 229-243)¹ i Joan Fuster (114-146) en aquesta qüestió. En l'apartat sobre la formació d'una llengua literària moderna s'al·ludeix de passada a un article de Josep Maria Nadal i, de manera especial, a alguns treballs de Núria Sales² i Sebastià Solé en què es posa en relleu la continuïtat de l'ús del català en la documentació no estrictament literària. La conclusió de Prats i Rossich és, tanmateix, que “La novetat fóra, en tot cas, reafirmar que durant l'edat moderna també hi ha un conreu normal del català en l'àmbit culte, tant per fer literatura de creació com per divulgar tota mena d'idees i coneixements. I això justament és el que passa. Contra el que se sol afirmar, en el camp que ens interessa aquí, que és el de la literatura culta –és a dir, la literatura que en aquests segles produeixen els escriptors que s'adrecen a un públic que sap llegir i, per tant, més o menys cultivat–, hi ha també una tradició de llengua literària rica i complexa, però que ha estat ignorada o bé despatxada amb una sèrie de tòpics –recarregament expressiu, contaminació i, doncs, pobresa lingüística– que exigeixen, en realitat, moltes matisacions.” (Prats, 158).

Més envant, a manera de conclusió de l'apartat diuen: “La conclusió que es desprèn de l'examen de diversos exemples de prosa dels segles XVII i XVIII, com veurem, és que sí que va existir una llengua literària catalana amb riquesa, vitalitat i varietat, i que va tenir plena vigència –si més no, al Principat– durant dos segles, coincidint amb el predomini del Barroc. Justament, l'inici del període barroc marca un increment espectacular de la producció escrita catalana, i això tant pel que fa a la literatura de creació com a la prosa didàctica.” (Prats, 159)

Segueixen després un capítol sobre *El problema dels models literaris i la desconfiança envers la pròpia llengua* i un altre sobre *Una llengua literària sota l'influx del castellà*. És, però, en el capítol següent sobre *Els models de prosa literària catalana* (Prats, 165-180) on Prats i Rossich proposen fins a sis tipus de models, reduïbles bàsicament, a dos: el model tradicional i el barroc. Els sis tipus esmentats són la prosa tradicional culta, la prosa didàctica popular, la prosa arcaïtzant, la prosa barroca culta, la prosa barroca popular i la prosa cultista. Expliquem-los:

1. *La prosa tradicional culta*. “...es troba bàsicament en textos erudits i tècnics. Es caracteritza pel fet que la llengua hi té sobretot un valor instrumental i la voluntat d'estil se subordina als valors de claredat i precisió. Es tracta d'una prosa equilibrada, funcional i experimentada, que continua una tradició de la qual formen part, al segle anterior, Pere Antoni Beuter o Cristòfol Despuig. En són exemples més o menys característics, a més del llibre de Miquel Agustí que motiva aquesta introducció, els llibres històrics de Jeroni Pujades (1609)³, les síntesis d'història i geografia de Catalunya de Pere Gil⁴, el tractat d'artilleria de Francesc Barra (1642)⁵, o, en fi, per esmentar un llibre de transició entre la sensibilitat barroca i la nova mentalitat de la Il·lustració, l'enciclopèdia escolar de Baldiri Reixach (1749 i 1759).⁶ D'altra banda, pel que fa a l'estil, “el conjunt de la llengua literària d'aquest primer tipus estilístic ofereix una notable uniformitat que no

¹ La primera edició d'aquesta obra va aparèixer en castellà, dins Guillermo Díaz-Plaja dir. *Historia general de las literaturas hispánicas*. Barcelona: Ed. Barna, 1953. Vol. IV.

² N'hi ha versió posterior, amb notes: *Senyors bandolers, miquelets i botiflers*. Barcelona: Empúries, 1984. 207-219.

³ *Coronica universal del Principat de Cathalunya...* (Pujades).

⁴ Ens referim a la *Història de Catalunya* (ms. 112 de la Biblioteca del Seminari Diocesà de Barcelona) i a la *Geografia de Catalunya* (ms. 235 idem).

⁵ *Breu tractat de artilleria recopilat de diversos autors...* (Barra).

⁶ *Instruccions per la ensenyança de minyons* (Baldiri 1749). Una segona part del llibre restà inèdita i va ser publicada fa uns anys (Baldiri 1981) (Prats, 169).

està pas renyida amb una certa solemnitat i elegància. Els períodes sintàctics són llargs –amb els inevitables anacoluts–, i en els pròlegs o en els passatges més discursius presenten una estructura llatinitzant que revela el manteniment d'una llengua literària tradicional; també és per això que la morfologia conserva algunes característiques arcaïtzants. Els castellanismes no hi figuren exageradament, i en tot cas es redueixen al lèxic, però cal tenir present que alguns castellanismes aparents –*modo*, *pàllido*, *artífice*, etc.– són llatinismes que han adoptat una forma que no ha triomfat en la llengua literària actual...” (Prats, 170).

2. *La prosa didàctica popular*. “...es basa en la llengua escrita tradicional despellant-la de cultismes i d'ornaments retòrics. En canvi, no hi manquen pas els castellanismes, que apareixen exclusivament, però, en el camp lèxic. Gairebé tots els exemples d'aquest tipus de llengua literària són llibres de devoció, però també hi hem d'incloure alguns llibres didàctics sense pretensions estilístiques, com el tractat militar de Josep Doms (1643), que ha de demanar perdó per “l'asperesa i poca cultura del llenguatge”⁷, o l'apologia de Manresa escrita per Magí Canyelles “ab estil molt toscó y sens realce.”⁸ Entre les mostres característiques d'aquest model de prosa trobem, per exemple, els llibres marians de Francesc Marés (1666)⁹ i Joan Àngel Serra (1701)¹⁰, la nova traducció del Kempis al català, feta aquesta vegada per Pere Bonaura (1698)¹¹, els llibres moralitzadors de Francesc Baucells (1703)¹² i Josep Formiguera (1718)¹³, o el catecisme en forma de preguntes i respostes que va fer publicar el bisbe d'Urgell Simeón de Guinda (1728),¹⁴ on es fa constar que, “havent de servir est diàlogo per persones vulgars i senzilles, no s'ha posat cuidado en l'estil, atenent sols a la utilitat i no a l'elegància” (Prats, 170 i 171).

3. *La prosa arcaïtzant*. “Els exemples més abundants i més clars d'aquest grup els trobaríem en el riquíssim fons documental manuscrit de les notaries i de l'administració pública –testaments, escriptures, reglaments, crides. La repetició de fórmules heretades i d'uns recursos estilístics fixos constituïa una guia segura d'escriptura de la qual els redactors no s'apartaven gaire” (Prats, 173).

4. *La prosa barroca culta*. “És característic de l'oratòria religiosa, i el trobem sobretot en sermons pronunciats en ocasió de solemnitats cíviques, o en reculls d'homilies que anaven dirigits no pas als fidels, sinó específicament als capellans, als quals d'aquesta manera s'oferien models ideals de predicació. L'escriptor hi utilitza tota classe d'imatges, símlis i anècdotes, incorpora citacions bíbliques i clàssiques, acumula castellanismes i s'esforça per buscar recursos retòrics variats per commoure i admirar l'auditori, però no pas fins al punt d'allunyar-se d'un nivell generalment comprensible.

⁷ *Orde de Batalla, o Breu Compendi militar de alguns advertiments que deuen tenirse formant esquadrons...* (Doms y Figueres, fol. IIIv.).

⁸ *Descripció de la grandesa y antiguitats de la ciutat de Manresa* (Canyelles). Citat per Rubió (239).

⁹ *Historia y miracles de la sagrada imatge de Nostra Senyora de Nuria...* (Marés).

¹⁰ *Llibre dels miracles de N^a S^a del Carme...* (Serra).

¹¹ *Tractat de la imitació de Christo y menyspreu del mon [...]* traduït [...] per lo Reverent Pere Bonaura (Kempis).

¹² *Font mística y sagrada del Paradís de la Iglesia, en que se explica ab claretat y brevedat tota la Doctrina Christiana* (Baucells).

¹³ *Alivio de pastores, y past de ovellas. Ab llisó doctrinal sobre los evangelis de las dominicas de tot lo any y festivitats de Maria senyora nostra* (Formiguera).

¹⁴ *Breu compendi de la Doctrina christiana, que per benefici de sos subdits, en estil fàcil, y clar, ha ordenat lo Illtr. Sr. D. Simeón de Guinda y Apestequi...* (anònim 1728).

Encara que els textos no solen mantenir tota l'estona el mateix nivell d'èmfasi retòric, podem considerar inclosos en aquest grup, per exemple, el *Sermó*, d'Onofre Manescal, predicat el 1597, però imprès el 1602¹⁵, l'homilia fúnebre per la mort de Felip III, de Francesc Vicent Garcia (1621)¹⁶, el sermó de la conquesta de València de Gaspar Blai Arbuixec (1666)¹⁷, els llibres de pietat de Josep Llord (1693),¹⁸ Josep Plens (1699)¹⁹ o Pere Salses (1754-1757)²⁰, i l'anònim *Despertador de Catalunya* (1713).²¹

5. *La prosa barroca popular*. “Aquest tipus de prosa apareix bàsicament en els textos pietosos i moralitzadors, dirigits a amplis sectors de la població, en els quals se sol defensar un estil senzill i expresament oposat a l'artificiositat barroca, malgrat que no es defuig d'utilitzar-hi el gran cabal lèxic d'origen castellà que va entrar amb el Barroc ni tampoc una retòrica elemental –sovint, això sí, de tradició pre-barroca– en què es pugui fonamentar l'efectisme del missatge.” (Prats, 177)

6. *La prosa cultista*. “Hi ha un tipus de literatura –que, per entendre'ns, anomenarem cultista– de gran ambició literària, la qual, d'acord amb l'estètica del seu temps, es proposa explotar les màximes possibilitats retòriques que li ofereix la poètica barroca, sempre segons els models castellans, que deixen una empremta decisiva tant en la gramàtica com en el lèxic i fins en el gust prosòdic. Aquest és el cas, per exemple, dels sermons de Miquel Joan Osona (1636 i 1638),²² o de Josep de Jesús Maria (1641)²³, el panegíric de Francesc Fontanella a Pau Claris (1641)²⁴, el pamflet polític de Josep Sarroca (1641),²⁵ l'anònima *Relació d'una literal palestra*²⁶, el sermó de Joan Baptista Ballester dedicat a Sant Vicent Ferrer (1667),²⁷ l'*Ateneo de grandesa* de Josep Romeguera (1681)²⁸, l'al·legat de Bosser a favor de l'art de la pintura (publicat per Moliné y Brasés), o la dedicatòria de l'edició de la poesia de Francesc Vicent Garcia a l'Acadèmia dels Desconfiats, obra de Joan de Gualbes (1703).²⁹”

¹⁵ *Sermo vulgarment anomenat del serenissim senyor don Jaume segon...* (Manescal).

¹⁶ *Sermo predicat [...] en les exequies fetes a la Magestat Catholica del Rey Don Phelip Tercer nostre nostre Senyor, lo dia 12 de Maig 1621* (Garcia).

¹⁷ *Sermo de la S. conquesta de la ... ciutat de Valencia...* (Arbuixec).

¹⁸ *Foment de la pietat, y devocio cristiana, que se alcança per lo exercici de la santa oració mental...* (Llord).

¹⁹ *Catechisme pastoral de platicas doctrinals y espirituals, per tots los diumenges del anys, utilissim, y profitos, a tots los rectors...* (Plens).

²⁰ *Promptuari moral sagrat, y cathecisme pastoral, de platicas doctrinals, y espirituals, sobre tots los punts de la Doctrina Christiana...* (Salses y Trillas).

²¹ *Despertador de Cathalunya, per desterro de la ignorancia, antidoto contra la malicia, foment a la paciència, y remey a la pusillanimitat ...* (anònim 1713).

²² *Sermo de la Inmaculada y candida concepcio de Maria Santissima* (Osona) i *Sermo del invicto y gloriós martyr S. Jordi*.

²³ *Sermo predicat en lo aniversari que ab exemplar devocio, y ab magestuosa ostentacio, celebra cada any la casa Illustre de la Deputacio [...] per las animas de sos antepassats...* (De Jesús Maria).

²⁴ *Occident, eclipse, obscuradat, funeral. Aurora, claredat, belleza, gloriosa. Al sol, lluna, y estela, radiant. De la esfera, del epicicle, del firmament. De Cathalunya...* (Fontanella).

²⁵ *Política del comte de Olivares. Contrapolítica de Cathalunya, y Barcelona. Contraverí al verí que perdía lo Principat català...* (Çarroca).

²⁶ Anònim. *Relatio de una Literal Palestra* (ms. 2072, i, de la Biblioteca de Catalunya).

²⁷ *Ramellet del bateig del fill, y fillol de valencia, el apostolich sant Vicent Ferrer...* (Batiste Ballester).

²⁸ *Atheneo de grandesa sobre eminencias cultas, catalana facundia ab Emblemmas illustrada* (Romeguera).

²⁹ “A la estudiosa, sabia, illustre Academia, se acredita ab lo nom de Escola dels Desconfiats...” (Rector de Bellesguart, fols. a 2 28v).

II. El cas de l'Art de picapedrer

Arribats aquí, ens podríem demanar a quin tipus de model de llengua literària pertany l'*Art de picapedrer* de Josep Gelabert (Mallorca, 1653), sobre el qual publicàrem en aquesta mateixa revista un article titulat *Tipologia textual i lèxic del tractat "Vertaderas traçes del art de picapedrer (Josep Gelabert, 1653)* (Miralles). Pens que és evident que ens trobam davant un clar exemple de prosa tradicional culta. Recordem que aquest tipus de model de llengua es troba precisament en textos erudits i tècnics i l'*Art de picapedrer* és ben clarament un text científicodidàctic, tal com el definim d'acord amb la nostra tipologia. Els castellanismes no hi abunden³⁰ i, en general, la llengua emprada és essencialment unitària, amb l'ús de determinats cultismes que en aquella època devien estar més o menys estesos³¹ i, sobretot, amb un vocabulari tècnic ric, precís i genuí, que devia ser moneda comuna entre els professionals del ram de l'art de picapedrer.³²

³⁰ La llista de barbarismes, del castellà, inclosos ja en l'article esmentat, és la següent: *adorno* 126v, *agravi* 38v, *alcansar* 13v, *ànimo* 4r, *antes* 4r (*antas*, 26v), *arquitecto* (136v), *asertat*, 57v, *asertade*, 57v, *asiento*, 30v, *averiguat* 145v, *claustró*, 24v, *claustrós*, 60v, *curva*, subst. 71v, adj., 57v, *curvas*, 74r (subst.), *curvat*, 96v, *curvade*, 56v, *decoro* 130v, *lo demás*, 4v ("la resta"), *los demás*, 105v, "els restants," *las demás*, 16v, "les restants," *despresiar*, 4v, *despresiat* 4v, *despresien*, 4v, *ditxosos*, 130v, *dueño*, 87v, *emplear*, 122v, *enfado*, 137v, *enserrades*, 130v, *ermós*, 20v, *ermosa*, 93v, *ermosos*, 96v, *ermosas*, 122v, *ermosura*, 57v, *fondo* (subst.), 35v, "fondària," *gastos*, 103v, *gènere*, 99v, *infortunios*, 4v, *menos*, 59v, *a lo menos*, 4r, *per lo menos*, 29v, *modo*, 4r, *modos*, 15v, *norte*, 19v, *norta*, 77v "nord," *presiar*, 145r, *pues*, 4v, *qüentos*, 122v, *rastro*, 122v, *tatxa*, 57v, *trenquilla*, 92v, *a truco de* 24v, "a condició de," *a lo últim*, 46v, *al uso*, 106v. Afegim-hi l'italianisme (?) *quadro*, 37v.

³¹ Pel que fa als cultismes tenim una sèrie de mots amb sufixos cultes. Amb el sufix *-ció*: *cognisió*, 112v (*cognitió*, 133v, *gognitió*, 26v), *consideratió*, 25v, *declaratió*, 4v (*decleratió*, 94v), *devotió*, 123v, *difinitió*, 127v, *discretió*, 20v (*discreció*, 20v), *explicatió*, 19v, *inventió*, 15v, *inventions*, 13v, *obligatió*, 145v, *operatió*, 48v, *perfectió*, 13v, *relatió*, 151v, *reputatió*, 112v (*raputatió*, 4v), *resolutió*, 25v. Amb el sufix *-ència*: *atendència*, 55v, *experiència*, 4v (*expariència*, 128v, *axperiència*, 130v), *intel·ligència*, 64v. Amb el sufix *-ància*: *inportància*, 36v (*importància*, 147v, *sircunstàncies*, 132v. Amb el sufix *-ícia*: *notícia*, 28v (*notisia*, 14v). Amb el sufix *-itat*: *copiositat* 96v, *nesesitat*, 16v, *puntualitat*, 43v. Amb el sufix *-sió*: *hoció*, 107v (*ocatió*, 25v), *hoció*, 117v. Afegim-hi encara el mot *concepta*, 4v (*conseptas*, 45r, *conseptas*, 68v). Entre els adjectius i/o participis tenim: *certíssim*, 4r (*sertísim* 79v, *sertíssim*, 130r), *extraordinari*, 19v, *extraordinària*, 96v, *extraordinàries*, 151v, *facilísim*, 27v, *grandiosos*, 4v, *innumerables*, 155r, *mínim*, 4v, *nesesari*, 13v, *nessesari*, 130r, *nesesària*, 81v, *ordinària*, 40v, *ordinàries*, 69v, *prolixa*, 131r, *sapients*, 4v, *següent*, 53v, *sofuscades*, 72v, *subjectas*, 4v, *suficient*, 146v, *sutil* (m.), 128v, *sutil* (f. 101v), *sutills*, 57v, *última*, 47v, *vistable*, 52v.

³² La llista dels mots tècnics és molt extensa. Entre els substantius tenim, a les traces: *alenbor*, 32v, *ansa*, 20v, *arc*, 15v, *aresta*, 23v, *arquet*, 27v, *art*, 3r, *asta*, 66v, *atamó*, 96v, *batador*, 82v, *bestió*, 40v, *biaxes*, 4r, *biaxos*, 70v, *bombardera*, 61v, *bombardes*, 61v, *bosell*, 95v, *boso*, 47v, *botó*, 42v, *cairats*, 19v, *caldera*, 40v, *cana*, 151v, *canelat*, 43v, *capelsat* "pendent de l'intradós d'una volta," 27v, *capelsat* "lilit d'escala amb volta més alta a la part del cap vist dels escalons," 123v, *capella*, 36v, *capitallet*, 131v, *capitells*, 128v, *capser*, 162v, *capserrats* "pl. de capserrat, angle," 32v, *capserat* "sentenella, eina per a midar i traçar angles," 47v, *cara*, 32v, *caragol*, 42v, *carrosa*, 59v, *cintell*, 141v, *clau*, 25v, *claustró*, 24v, *columnes*, 130v, *copade*, 95v, *cordó*, 91v, *creuer*, 32v, *cuberta*, 59v, *dau*, 41v, *duella* "dovella," 16v, *duella* "gruix de la paret que forma el costat d'un portal o finestra," 34v, *duella* "gruix del mitjà o pedra tallada a escaire per a la construcció," 50v, *enclava*, 37v, *engast*, 64v, *engauxit*, 56v, *enpriador*, 30v, *enserjat*, 131v, *entraguart*, 127v, *escaira*, 16v, *escairia* "esquadra," 13v, *escairia* "qualitat d'escairat o situat en angle recte," 21v, *escala*, 27v, *escaló*, 42v, *escursinat*, 118v, *espendit*, 29v, *fadrí*, 152r, *faxes*, 128v, *filade*, 56v, *filet*, 95v, *formeret*, 130r, *galga*, 56v, *gaya*, 153r, *girade*, 35v, *girant*, 24v, *giva*, 134v, *goleta*, 62v, *gombat*, 68v, *guarnisa*, 128v, *indústria*, 66v, *lapis*, 152v, *llevor*, 113v, *lligades*, 64v, *llinda*, 73v, *lliñola*, 56v, *lilit*, 16v, *llivell*, 19v, *màquina*, 96v, *mitra*, 27v, *mol·lura*, 94v, *morter*, 40v, *mosa*, 117v, *mosoneria*, 49v, *munteria*, 28v, *murade*, 69v, *nau*, 130v, *naya*, 118v, *nient* "cadascun dels començaments de volta per aresta que formen, davall cada replà de certes escales, les dues voltes que s'entrecoren," 118v, *nient*, tipus de formeret en una capella, començament d'una volta per aresta des d'un racó," 130v, *o*, 47v, *oreyó*, 53v, *païment*, 47v, *pasamà*, 44v, *peaña*, 44v, *pedreñ*, 23v, *pendent*, 153r, *pendenteria*, 130r, *penjade*, 92v, *peñades* "pl. de panyada, cada un dels panyes en què es presenta un determinat tipus de

Oferim a continuació l'anàlisi de les grafies i dels sons del ms. de *l'Art de picapedrer* per a complementar l'article que publicarem aquí fa alguns mesos. Pensam que només en la mesura que duquem a terme descripcions minucioses dels ms. i edicions d'aquests segles podrem tenir una idea cabal de les característiques de la llengua literària que es desplega en tot el territori lingüístic i sobre la qual, malauradament, circulen, potser encara avui, massa prejudicis.

1. Les grafies

Distingirem les grafies de les traces i del pròleg de Josep Gelabert, escrites el 1653, de les altres grafies de les Ordinacions d'en Santacília, text que data del segle XIV. El mateix feim a la resta de les parts de l'estudi lingüístic.

1.1. A les traces

Les grafies, en general, de l'idiome gràfic del copista són les pròpies de la llengua escrita de l'època. Destacariem la grafia fluctuant en alguns sons, per exemple, la de la *e* neutra, la representació de les palatals, de les sibilants i d'alguns dels grups consonàntics, entre d'altres. Feim constar, ja des d'ara, que analitzam les grafies dels sons en tant que formants d'un mot sol, i, per tant, no comptam amb les transformacions fonètiques experimentades en la cadena fònica.

1.1.1. Sons vocàlics

a) Sons vocàlics tòncics

[i] > i

Exemples: *aconselleria* 122v, *advertir* 4r, *confirma* 136v, *ofisi* 131r, *parill* 54v, *primes* 123v, *principi* 153r, *prosequint* 59v, *publican* 64v, *reduïde* 112v.

[e] > e

Exemples: *conpertiments* 95v, *considera* 130v, *conté* 72v, *paper* 50v, *paragué* 151v, *pedra* 4v, *primera* 4r, *rasitaré* 97r, *ravés* 92v, *sempra* 15v.

---

petxina," 108v, *peñade* "espai d'una volta entre cada giva o nervi d'una volta de creueria," 136v, *perllongat*, 14v, *permòdol*, 19v, *peudret* "conjunt de peces col·locades a manera de brancal vertical abans de començar un arc o element de volta, i que en determina l'amplària, 20v, *a peudret* "a plom," 81v, *pilar*, 27v, *pitxina*, 104v, *planta*, 20v, *plom*, 26v, *plomade*, 32v, *quadrat*, 14v, *quadrats* "pl. de quadrat, mitjà de marès de forma quadrada de tres palms de llargària i un palm i mig de gruixa," 36v, *rabasa*, 124v, *racó*, 26v, *raconade*, 35v, *radonàs*, 39v, *rador*, 50v, *rallevament*, 67v, *regràs* "inclinació dels llits d'una dovella de llinda respecte a la vertical, 15v, *regràs*, major amplària que tenen les dovelles d'un arc a la part oposada a l'intradós, 73v, *rellevament*, 66v, *rempant*, 45v, *replà*, 118v, *rasabent* "recebent, salmer, sòcol o regruix que serveix de suport a un arc, volta, etc., 21v, *resabent*, "en un arc, la primera dovella, amb llit inclinat, que inicia l'arrencada," 97v, *retaula*, 137v, *revolt*, 29v, *rost*, 164v, *rrespal·lés*, 130r, *segude* "seguda, assentament no visible encastrat en una escala entre escaló i escaló," 42v, *segude*, en una volta, assentament del pendent sobre el formeret," 153v, *serca*, 20v, *simbori*, 127v, *síndria*, 19v, *sintell* "cintell, cintrell, corda, llistó o regle que girant sobre el punt d'un arc o volta en construcció, serveix de guia i entreguard als picapedrers per a col·locar les dovelles amb la inclinació exacta," 16v, *sintell* "corba de l'intradós d'un arc, portal o volta, 15v, radi que defineix un arc o volta," 15v, *sintellets*, 95v, *sitja*, 19v, *sonfrañ*, 62v, *sòtil*, 19v, *tercerol*, 164v, *teuleró*, 73v, *tradosa*, 16v, *trasa*, 13v, *trasisista*, 154r, *trast*, 32v, *trenquilla*, 92v, *tres per dos*, 47v, *tronera*, 61v, *uberta*, 13v, *ull*, 43r, *vengude*, 118v, *volsor*, 35v, *volt*, 29v, *volta*, 50v, *vuitevat*, 14v.

Entre els adjectius tenim: *ansapaner*, 15v, *biax*, 21v, *desevat*, 139v, *dotsavade*, 137v, *escans*, 45v, *escasà*, 15v, *ovade*, 48v, *puntagut*, 127v, *sisevat*, 137v, *sobratest*, 130r, *vuitevade*, 121v, entre d'altres.

[ɛ] > e

Exemples: *afecta* 4r, *atendència* 55v, *conaxensa* 13v, *concepta* 4v, *difarència* 38v, *recta* 42v, *sert* 16v, *set* 4r, *subjectas* 4v, *ubert* 44v.

[a] > a

Exemples: *afluxar* 103v, *contrari* 21v, *copiositat* 96v, *obrades* 155r, *ordinari* 4v, *palm* 21v, *para* 112v, *pasamà* 44v, *planta* 20v, *raperant* 24v.

[ə] > e/a

La representació gràfica de la *e* neutra tònica es fa majoritàriament amb *e* al costat d'un grupet de casos amb *a*.

Exemples amb *e*: *advertesc* 44v, *conec* 131r, *conèixer* 3r, *consell* 131r, *consistex* 4r, *parega* 62v, *pendra* 4v, *plena* 112v, *promès* 135v. Exemples amb *a*: *estrata* 39v, *peudrat* 134v, *pras* 33v, *sar* 84v, *sarca* 127v.

[ɔ] > o

Exemples: *acosta* 95v, *conpondra* 15v, *corespon* 89v, *nom* 4v, *obras* 36v, *parò* 84v, *prof* 137v, *propi* 19v, *rasolen* 136v.

[o] > o

Exemples: *conforma* 4r, *confusió* 4r, *cóntan* 139v, *cordó* 91v, *opinions* 4r, *plom* 26v, *primor* 21v, *rahó* 15v, *rompra* 26v, *señor* 25v.

[u] > u

Exemples: *acostuma* 13v, *confusa* 68v, *nigú* 4v, *puc* 88v, *puja* 20v, *punta* 16v, *puntagut* 127v, *tengut* 32v, *últim* 46v, *última* 47v.

b) Sons vocàlics àtons

[i] > i

En posició pretònica: *estigués* 56v, *facilitat* 15v, *intent* 4r, *lliñola* 56v, *llivell* 56v, *millorar* 66v, *mitjans* 46v, *picar* 16v, *primer* 13v, *tingués* 19v. Hi ha un exemple amb *y*, excepcional: *yguals* 137v.

En posició posttònica: *acsàmit* 40v, *agravi* 38v, *fàsil* 124v, *nesesari* 13v, *ordinari* 4v, *prinsipi* 13v, *propi* 19v, *síndria* 19v.

[o] > o

En posició pretònica: *acomodar* 20v, *anomèna* 47v, *botiga* 52v, *cantonade* 35v, *obrar* 17v, *perllongat* 14v, *portal* 29v, *troset* 47v.

En posició posttònica: *biayos* 70v, *boso* 68v, *gastos* 155v, *gènere* 99v, *grandiosos* 4v, *manco* 4r, *matexos* 67v, *mesos* 3r, *modo* 4r, *rètol* 121v.

[u] > u

En posició pretònica: *ajuntats* 48v, *apuntat* 22v, *compustura* 4v, *curtina* 163r, *furtats* 55v, *natural* 3r, *puntual* 24v, *suposat* 14v, *ubert* 44v, *uberta* 13v.

En posició posttònica no n'hi ha exemples.

[ə] > a/e

En posició pretònica, amb *a*, de vegades antietimològica: *abaxa* 21v, *abaxar* 27v, *abonar* 68v, *amplària* 16v, *asser* 3r, *difarent* 22v, *matex* 4r, *saria* 26v, *tradosa* 16v. Amb *e*, de vegades també antietimològica: *abexar* 118v, *advertesc* 44v, *demenar* 40v, *emplària* 14v, *endins* 32v, *general* 15v, *menera* 19v, *perlar* 47v, *replentat* 42v.

En posició posttònica, amb *a*: *acostuma* 13v, *allàrgan* 108v, *cara* 32v, *créxar* 126v, *entendra* 4v, *estreta* 56v, *forsa* 4r, *mescla* 117v, *negras* 24v, *totas* 4r. Amb *e*: *acostumen* 27v, *anses* 58v, *axamen* 4r, *bombardes* 61v, *fortificades* 152r, *fosen* 115v, *poden* 3r. Alguns exemples tenen una *e* final absoluta antietimològica: *acostumade* 154r, *mide* 14v, *quadretjade* 36v.

c) Diftongs

Decreixents en [w]

En [aw] tònic > *au*: *causa* 4r, *clau* 23v, *claustró* 24v.

En [ɛw] tònic > *eu*: *Ceu* 39v, *treura* 4r.

En [ew] tònic > *eu*: *breu* 54v, *meu* 4v.

En [əw] tònic > *eu*: *veura* 4r.

En [əw] àtona > *eu*: *teularó* 71v.

En [iw] tònic > *iu*: *diu* 15v, *motiu* 67v, *scriura* 13v.

En [iw] àton > *iu*: *ciutat* 59v.

En [ow] tònic > *ou*: *pou* 62v.

En [ɔw] tònic > *ou*: *cou* 40v, *enclou* 128v, *moura* 16v, *nou* 20v, *prou* 96v.

Decreixents en [j]

En [aj] > *ai*: *aira* 63v, *mai* 124v. Hi ha algun cas en *ay*: *may* 132v.

En [ej] > *ey*: *vilrey* 121v.

En [əj] > *ei/ey*. Amb *ei*: *deim* 72v, *ei* 64v, *feina* 43v, *llei* 57v, *remei* 19v. Amb *ey*: *ey* 39v, *lley* 44v.

En [uj] > *ui*. En posició tònica: *buit* 18v, *vuit* 46v. En posició àtona: *buidade* 32v, *vuitevade* 121v.

Creixents en [w]

En [wa] > *ua*. En posició tònica: *enquantra* 26v, *quadro* 37v, *qual* 4r, *quantra* 27v, *quatra* 28v, *yguals* 137v. En posició àtona: *guardant* 115v, *qualsevol* 4r.

En [we] > *ue*. En posició tònica: *següent* 53v.

En [wə] > *ue*. En posició àtona: *entregüerdant* 153r, *güerdant* 130v.

En [w] consonàntica > *u*: *acrua* 147v, *creuer* 32v.

Creixents en [j]

En [ja] > *ia/ya*. Amb *ia*: *reials* 112v. Les formes *menspreiar* 130r i *peyaña* 42v deuen ser grafismes ultracorrectes amb funció antihàtica sense correspondència fonètica.

En [jə] > *ie*: *feien* 117v. Amb *ya*: *gaya* 153r, *naya* 118v

En [jo] > *yo*: *espayós* 27v, *oreyó* 53v.

1.1.2. Sons consonàntics

a) *Sons oclusius*

Bilabial sord [p] > p

En posició inicial: *part* 4v, *per* 3r, *pilar* 27v, *plane* 14v, *plom* 26v, *porta* 82v, *posar* 63v, *pres* 71v, *pujar* 20v.

En posició intervocàlica: *ansapaner* 21v, *aperegut* 80v, *aporta* 4r, *aportar* 35v, *capelsat* 37v, *capella* 36v, *paper* 50v, *prinsipiant* 16v.

En posició medial explosiva: *ampla* 21v, *compàs* 13v, *compertit* 24v, *compost* 3r, *comprar* 25v, *experiència* 4v, *perpensat* 25v.

En posició medial implosiva: *acceptat* 35v, *capserrat* 32v, *compta* 25v, *conseptat* 45r.

En posició final: *cap* 23v, *prop* 19v, *sap* 4r, *trop* 16v. Hi ha un cas escrit *ph*: *Joseph* 3r.

Bilabial sonor [b] > b

En posició inicial: *batador* 82v, *bax* 16v, *bé* 19v, *biar* 21v, *blanch* 26v, *bombardera* 61v, *bon* 4r, *bona* 4v, *buit* 18v.

En posició intervocàlica³³: *abonat* 131r, *aribar* 103v, *rasabents* 21v, *saber* 13v, *sabut* 76v, *trabúcan* 88v, *trobarà* 94v, *uberta* 13v.

En posició medial explosiva: *alenborat* 32v, *bombardera* 61v, *carbó* 152v, *esberrats* 147v, *semblar* 102v, *tanbé* 19v.

En posició medial implosiva i final es neutralitza o no depenent del so següent: *dupla* 80v, *trop* 16v, etc. Hi ha algun cas amb *b*: *trob* 117v. La forma *amb*, escrita *ab* 4r i *amb* 84v, sona com a [b] per fonètica sintàctica, quan li segueix un mot que comença en vocal.

Dental sord [t] > t/th

En posició inicial: *tan* 4r, *tantes* 13v, *tendria* 115v, *tepar* 46v, *torra* 42v, *totas* 4r, *trasa* 13v, *trebellar* 57v. Hi ha un cas de grafia *th*: *theologia* 130v.

En posició intervocàlica: *denota* 31v, *ditas* 16v, *matex* 4r, *natural* 3r, *rasitaré* 97r, *tota* 16v. Hi ha un cas de grafia *th*: *Arismèthica* 4v.

En posició medial explosiva: *entendra* 4v, *esta* 4r, *planta* 20v, *portal* 29v, *puntualment* 19v, *sintell* 15v, *últim* 46v, *voltas* 15v.

³³ En aquesta posició i en totes les altres en què l'entorn no bloqueja la sortida de l'aire es tracta d'un so aproximant.

En posició final: *art* 3r, *demonstrat* 16v, *enfront* 39v, *just* 19v, *llit* 16v, *molt* 4r, *part* 4v, *pot* 4r, *volgut* 24v.

Dental sonor [d] > d

En posició inicial: *devall* 19v, *dex* 125v, *difarents* 106v, *discreció* 20v, *diuen* 15v, *donar* 4r, *dues* 27v.

En posició intervocàlica³⁴: *buidar* 47v, *cade* 4r, *enserjade* 21v, *filades* 50v, *modo* 4r, *peticularidad* 131r, *poden* 3r, *posada* 54v, *radó* 15v.

En posició medial explosiva: *endret* 92v, *entendra* 4v, *espendides* 37v, *horda* 71v, *llinde* 84v, *ordinària* 40v, *pendenteria* 130r.

Com en el cas de la bilabial sonora, en posició medial implosiva i final es neutralitza o no depenent del so que ve a continuació, la qual cosa no obsta perquè tenguem, en aquests casos, la grafia *d*: *advertir* 4r, *advertint* 4r, *peticularidad* 131r.

Velar sord: [k] > c/qu/q/ch

En posició inicial, intervocàlica i explosiva s'usa *c* davant *a*, *o*, *u*, *qu* davant *e*, *i* i *q* davant *u* en els casos etimològics. En posició implosiva tenim sempre *c* i, en posició final, *c* i *ch*:

En posició inicial, amb *c*: *cade* 4r, *cantons* 14v, *caragol* 42v, *careró* 122v, *clau* 23v, *cobra* 21v, *conforma* 4r, *curiosa* 25v. Amb *qu/q*: *que* 4r, *qui* 3r, *quina* 20v, *quadrade* 4v, *quadretjade* 36v, *qualsevol* 4r, *quant* 13v, *quatre* 14v.

En posició intervocàlica, amb *c*: *acostuma* 13v, *dificultat* 53v, *picapedrer* 3r, *picar* 16v, *poca* 25v, *racó* 26v, *suplicant* 4v. Amb *qu*: *aquell* 19v, *aquest* 4r, *aquexa* 29v, *Síquia* 138v.

En posició medial implosiva: *afecta* 4r, *arquitecto* 136v, *Arquitectura* 4v.

En posició medial explosiva, amb *c*: *discurs* 126v, *escalas* 123v, *serca* 20v, *trencador* 151v. Amb *qu*: *arquet* 27v, *Arquitectura* 4v, *perquè* 4r.

En posició final, amb *c*: *blanc* 13v, *fonc* 112v, *lloc* 15v, *sinc* 15v, *tinc* 19v. Amb *ch*: *arch* 18v, *blanch* 26v, *lloch* 4v, *sinch* 20v, *tinch* 4v.

Velar sonor [g] > g/gu

En posició inicial, intervocàlica i medial explosiva, s'escriu *g* davant *a*, *o*, *u*, i *gu*, davant *e*, *i*. En posició implosiva trobam només *g*. En final de seqüència hi ha neutralització i, per tant, la grafia es correspon amb la grafia del so [k].

En posició inicial, amb *g*: *galgade* 39v, *gombat* 68v, *gognitió* 26v, *guardar* 53v, *gust* 21v, *gústan* 44v, *gran* 4r, *glòria* 112v, *grux* 21v. Amb *gu*: *guix* 120v.

En posició intervocàlica³⁵, amb *g*: *caragol* 42v, *entigas* 117v, *lligats* 64v, *mogut* 4r, *niguna* 4v, *segona* 28v, *vegades* 4r. Amb *gu*: *aguera* 36v, *agués* 4r, *aguesen* 27v, *digués* 130r, *paragué* 151v, *proseguint* 59v, *saguex* 19v, *saguint* 77v.

En posició medial implosiva: *cognitió* 133v, *ignorants* 4v, *regna* 136v.

En posició medial explosiva, amb *g*: *algú* 87v, *alguns* 4r, *engauxit* 56v, *llargament* 87v, *perllongade* 4v, *tengut* 32v, *vénga* 36v, *vulgarment* 15v. Amb *gu*: *llarguera* 48v,

³⁴ En aquesta posició i en totes les altres en què l'entorn no bloqueja la sortida de l'aire mes tracta d'un so aproximant.

³⁵ En aquesta posició i en totes les altres en què l'entorn no bloqueja la sortida de l'aire és aproximant.

prenguéssem 133v, *prenguesen* 113v, *tenguesen* 64v, *tingués* 19v, *vingués* 35v, *volgués* 88v, *volguéssem* 75v.

b) *Sons fricatiuus*

Labiodental sord [f] > f

En posició inicial: *fàcil* 14v, *fan* 22v, *feina* 43v, *fet* 3r, *fila* 19v, *filades* 50v, *finestras* 24v, *fins* 13v, *fondo* 35v, *forma* 26v, *formeret* 130r, *fora* 36v, *furtat* 15v.

En posició intervocàlica: *afecta* 4r, *artografia* 130v, *defora* 21v, *difarents* 4r, *dificultós* 16v, *difinitió* 127v, *ofarex* 93v, *profitosa* 93v, *quantrafeta* 46v.

En posició medial explosiva: *conforma* 4r, *enfadós* 92v, *enfora* 34v, *perfectió* 13v, *perfetament* 41v, *perfil* 127v, *sonfrañ* 62v.

En posició final hi ha algun exemple de neutralització de v a favor del so sord corresponent: *prof* 155r.

Labiodental sonor [v] > v

En totes les posicions trobam v. Tal com hem dit, en posició final neutralitza i es transforma en el corresponent so sord [f].

En posició inicial: *va* 13v, *vaja* 37v, *vegades* 4r, *vella* 68v, *veritat* 4v, *veura* 4r, *vingut* 96v, *vista* 20v, *volen* 46v, *volt* 29v, *vuitevat* 14v, *vulgarment* 15v, *vullen* 79v.

En posició intervocàlica: *avall* 19v, *aver* 4r, *cavallés* 125v, *devall* 19v, *devant* 44v, *llevar* 14v, *llivell* 19v, *moviments* 106v, *revolt* 29v, *sisevade* 136v.

En posició medial explosiva: *advertint* 4r, *convé* 20v, *curva* 57v, *envés* 43v, *enviat* 151v, *inventió* 15v, *inventós* 130r, *obsérvan* 112v, *servir* 4v.

Fricatiu alveolar sord [s] > s /c/ç/ss

Podem trobar s en totes les posicions, fins i tot en casos antietimològics. Trobam c, d'acord amb l'ètim en posició inicial, fins i tot, en algun cas ultracorrecte. En posició intervocàlica i explosiva hi ha casos que van d'acord amb l'ètim i van amb c i d'altres casos que s'escriuen amb s. Els casos amb ç es troben només en posició intervocàlica, així com també els casos amb ss, un i altre no sempre d'acord amb l'ètim.

En posició inicial: Amb s: *sebrà* 19v, *segona* 28v, *señat* 17v, *seria* 35v, *sinó* 4v, *síquia* 138v, *sobra* 42v. En casos antietimològics: *serta* 42v, *sinc* 15v, *sintell* 15v. Amb c: *certa* 4r, *ciència* 130v, *cifras* 3r, *cintell* 141v, *ciutat* 59v. Un cas ultracorrecte: *Ceu* 39v. Alguns casos de s inicial explicables per cultisme gràfic són, en realitat, casos en posició implosiva: *scala* 141v, *scrit* 151v, *scriura* 13v, *scultor* 136v.

En posició intervocàlica: Amb s: *aguesen* 27v, *asanta* 19v, *carrosa* 59v, *nesesitat* 16v, *pasa* 87v, *pesa* 21v, *prosequint* 59v, *rasitaré* 97r, *trasa* 13v. Amb ss: *assent* 4r, *asser* 3r, *certíssim* 4r, *nessesari* 130r, *sertíssim* 130r. Amb c: *edificis* 130v, *fàcil* 14v, *facilitat* 15v, *fàcilment* 3r, *traces* 4r, *tracistas* 4r. Amb ç: *carroça* 59v, *moças* 42v, *traças* 4r, *traçes* 3r.

En posició medial implosiva sempre trobam s: *acostuma* 13v, *demonstrat* 16v, *escairia* 13v, *escalas* 123v, *escaló* 42v, *espendides* 37v, *esta* 4r, *llostó* 84v, *menester* 22v, *menestrals* 29v, *mestra* 3r, *monestir* 60v, *restar* 104r.

En posició medial explosiva, amb c: *Barcelona* 112v, *Ciències* 4v, *concepta* 4v, *principal* 130r, *principi* 153r, *principiants* 4r, *tercera* 59v, *tercera* 133v. Amb s: *ansas*

118v, *capelsades* 36v, *capserrat* 32v, *consept* 45r, *enserjat* 131v, *escursinat* 118v, *llensar* 66v, *mensió* 32v, *mestrans* 4r, *prinsipal* 15v, *traorsar* 106r.

En posició final sempre tenim s: *aquells* 4v, *arcs* 15v, *cantons* 14v, *cas* 19v, *compàs* 13v, *dues* 27v, *fos* 21v, *més* 4r, *palms* 26v, *segons* 36v, *tros* 45v.

Fricatiu alveolar sonor [z] > s/z

En posició inicial, amb z: *zel* 4r.

En posició intervocàlica, amb s: *casas* 120v, *causa* 4r, *curiosa* 25v, *enfadosa* 57v, *iglésia* 136v, *Jesús* 60v, *posade* 49v, *posar* 4r, *present* 57v, *tradosa* 16v.

Fricatiu palatal sord [ʃ] > x

En posició inicial: *xapat* 145v.

En posició intervocàlica: *axí* 4r, *axò* 4v, *afluxar* 103v, *aquexa* 29v, *biaxa* 49v, *dexa* 19v, *exa* 16v, *matexos* 67v, *parèxer* 44v.

En posició medial explosiva: *entorxat* 41v.

En posició final: *aparex* 48v, *aquex* 21v, *bax* 16v, *bi* 21v, *dex* 116v, *grux* 21v, *matex* 4r, *sagux* 19v.

Fricatiu palatal sonor [ʒ] > j/g

En general aquest so es representa amb *j* davant *a*, *o*, *u* i amb *g* davant *e*, *i*. Hi ha algun cas de *j + e*:

En posició inicial, amb *j*: *ja* 4v, *jamés* 27v, *Jaume* 130r, *jo* 4v, *judicar* 125v, *judisis* 140r, *junta* 21v, *juntar* 154r, *just* 19v. Hi ha algun cas de *j + e*: *Jesús* 60v, *jeu* 91v. Amb *g*: *general* 15v, *gènere* 99v, *geometria* 4v, *girade* 35v, *girar* 41v, *girat* 26v, *gives* 28v.

En posició intervocàlica: Amb *j*: *aja* 57v, *ajuden* 84v, *ajupir* 50v, *ajustade* 136v, *dejú* 36v, *major* 4r, *pujant* 27v, *pujar* 20v, *vaja* 37v, *vàjan* 74v. Alguns casos excepcionals amb *j + e*: *ajeura* 100v, *haje* 4v. Amb *g*: *afegit* 106v, *agermanades* 87v, *astrologia* 4v, *corregir* 130r, *imeginades* 57v, *lleugeras* 117v, *regir* 113v, *theologia* 130v. En el cas de *corregir* 130r, *llegir* 3r, *llogen* 4v, *regir* 113v és probable que la grafia s'avengui amb l'antiga pronunciació fricativa palatal sonora en lloc del so africatat palatal sonor del mallorquí actual.

En posició medial explosiva: Amb *j*: *enserjade* 21v, *forjar* 59v, *penja* 124v, *penjade* 92v. També aquí, excepcionalment tenim: *Llonje* 28v, *monjes* 127v. Amb *g*: *ingeni* 145v, *Llonge* 43v.

Africat alveolar sord [ts] > ts

Només n'hi ha exemples en posició final: *acabats* 16v, *difarents* 4r, *parets* 59v, *parts* 4r, *posats* 16v, *tots* 3r, *trets* 32v. La grafia *puns* 55v respon a una pronunciació efectiva sense *t*.

Els plurals en *cs*, tal volta pronunciats, com ara, en mallorquí, com [ts] apareixen sempre escrits *cs* o *chs*. Amb *cs*: *antics* 130r, *arcs* 15v, *llocs* 96v, *pocs* 26v. Amb *chs*: *antichs* 4v, *archs* 18v, *llochs* 155r, *pichs* 147v.

Els casos amb *x* implosiva tal volta responen a una pronunciació efectiva de *s* o, tal volta *ts*, amb africació, en parlar emfàtic: *experiència* 4v, *experimentat* 4r, *explicatió* 19v, *explicar* 16v, *extraordinari* 19v.

Africat palatal sord [tʃ] > tx

En posició inicial no existeix. En posició intervocàlica i implosiva tenim *tx*. En posició final tenim exemples amb *tx* i algun amb *ig*. Com és sabut, en aquesta darrera posició, si és final de seqüència, tenim neutralització del so *i*, per tant, grafia del so sord corresponent.

En posició intervocàlica: *cotxos* 112v, *ditxosos* 130v, *pitxina* 104v, *pitxines* 66r, *retxa* 19v, *retxas* 47v, *retxeta* 42v, *tatxa* 57v.

En posició implosiva: *mitxpertit* 26v.

En posició final, amb *tx*: *desitx* 4v, *futx* 95v, *mitx* 14v, *vatx* 151v. Amb *ig*: *maig* 3r.

Africat palatal sonor [dʒ] > tj

En posició intervocàlica, tant si és pretònica com posttònica: *asetjant* 153v, *menetjar* 117v, *menetjedisa* 115v, *quadretjar* 41v, *tersetjade* 39v; *desitja* 37v, *desitjen* 3r, *mitja* 25v, *regruxetjen* 113v.

c) Sons nasals

Bilabial [m] > m

Es representa com a *m* en totes les posicions, tret de la posició implosiva en què també trobam *n*.

En posició inicial: *major* 4r, *matex* 4r, *menestrals* 29v, *menut* 57v, *més* 4r, *mestransa* 4r, *mirant* 84v, *molt* 3r, *mostra* 52v.

En posició intervocàlica: *acomoda* 15v, *acostuma* 13v, *amunt* 15v, *comensant* 15v, *damés* 60v, *demonstrat* 16v, *demunt* 22v, *primer* 13v, *solament* 4v, *tremude* 99v.

En posició implosiva. Amb *m*: *ampla* 21v, *bombardera* 61v, *compàs* 13v, *compertiments* 95v, *compertir* 17v, *emplària* 14v, *gombade* 66v, *membra* 128v, *nombra* 151v, *semblant* 60v, *sempra* 15v, *simbori* 127v. Amb *n*: *alenborat* 32v, *alenbós* 75v, *arenbat* 153r, *conpertits* 48v, *conpondra* 15v, *enbigar* 19v, *enpeñ* 130r, *enpermodolat* 19v, *enpinat* 62v, *inpediment* 20v, *inporta* 56v, *inportàntia* 36v, *tanpoc* 117v.

En posició medial explosiva: *agermanades* 87v, *arismètica* 130v, *conforma* 4r, *determinat* 20v, *disminuexen* 34v, *fàcilment* 3r, *forma* 26v, *formerets* 130r, *permet* 130r, *puntualment* 19v, *tresmude* 100v, *vulgarment* 15v.

En posició final: *com* 4r, *deim* 72v, *estrem* 19v, *fem* 44v, *llum* 4v, *nom* 4v, *palm* 23v, *plom* 26v, *posam* 49v, *prenim* 72v, *sertísim* 79v, *som* 4r, *tenim* 14v, *últim* 46v.

Alveolar [n] > n

En posició inicial: *natural* 3r, *nau* 130v, *nax* 36v, *negras* 24v, *nesesari* 13v, *nient* 118v, *nigun* 29v, *no* 4r, *nombra* 151v, *notades* 92v.

En posició intervocàlica: *Antoni* 91v, *bonas* 67v, *comuna* 130v, *denota* 31v, *donar* 4r, *feina* 43v, *opinió* 4r, *plane* 14v, *radona* 47v, *sinó* 4v, *tronera* 61v, *una* 4r.

En posició implosiva: *Antoni* 91v, *conforma* 4r, *contemtat* 24v, *endret* 92v, *enfront* 39v, *Llonje* 28v, *mestransa* 4r, *perllongade* 4v, *planta* 20v, *puntualment* 19v, *sintell* 15v, *tant* 13v, *tendria* 115v.

En posició medial explosiva: *adorno* 126v, *cognitió* 133v, *columnes* 130v, *engalavernats* 154v, *guarnisa* 128v, *ignor* 13v, *ignorants* 4v, *llanterna* 128v, *moderna* 26v, *Regna* 136v, *tornar* 148v.

En posició final: *apòrtan* 16v, *ben* 43v, *bon* 4r, *diuen* 15v, *en* 4r, *fan* 22v, *gran* 4r, *poden* 3r, *tan* 4r, *vàjan* 74v.

Palatal [ɲ]: *ñ/ñy*

Normalment tenim *ñ*, però en posició final hi ha alguns casos de *ñy*:

En posició intervocàlica: Amb *ñ*: *alluña* 76v, *enseña* 4r, *espeña* 121v, *lliñola* 56v, *peñades* 108v, *peyaña* 42v, *Sentañí* 145v, *señades* 33v, *señar* 13v, *señora* 145v, *señoria* 114v, *sonfreñar* 112v.

En posició final tenim *ñy*: *añy* 3r, *añys* 4r, *padreñy* 100v, *sonfrañy* 133v.

d) Sons laterals

Alveolar [l] > *l*

Trobam *l* en totes les posicions.

En posició inicial: *lapis* 152v, *lector* 4r, *lectura* 4v, *línea* 13v.

En posició intervocàlica: *alenborat* 32v, *Catalina* 138v, *escaló* 42v, *filades* 50v, *pilar* 27v, *solament* 4v, *volen* 46v. Hi ha algun cas de *l* geminada: *intel·ligèntia* 64v, *rrespal·lés* 130r.

En posició implosiva: *alguns* 4r, *capalsa* 53v, *galgade* 39v, *puntualment* 19v, *scultor* 136v, *últim* 46v, *voltas* 15v, *vulgarment* 15v.

En posició medial explosiva: *perlar* 47v.

En posició final: *caragol* 42v, *fàcil* 14v, *menestral* 20v, *natural* 3r, *portal* 29v, *puntual* 29v, *qualsevol* 4r, *señal* 19v.

Palatal [ʎ] > *ll*³⁶

Trobam *ll* en totes les posicions.

En posició inicial: *llansen* 96v, *llanterna* 128v, *llargament* 87v, *llevar* 14v, *llibra* 4r, *llivell* 19v, *lloc* 15v, *Llonje* 28v.

En posició intervocàlica: *allà* 21v, *allarga* 68v, *allò* 44v, *aquella* 4r, *capella* 36v, *duella* 16v, *tellar* 21v, *trebellar* 57v, *vella* 68v.

En posició medial explosiva: *perllongade* 4v.

En posició final: *aquell* 19v, *avall* 19v, *bosell* 95v, *coll* 62v, *llivell* 19v, *sintell* 15v, *ull* 43r, *vull* 49v.

e) Sons ròtics

Bategant [r] > *r*

Trobam *r* en totes les posicions en què és possible aquest so:

En posició intervocàlica: *aresta* 23v, *curiositat* 4r, *difarents* 4r, *girar* 41v, *glòria* 112v, *manera* 25v, *parets* 59v, *seria* 35v, *treura* 4r, *tronera* 61v.

En posició implosiva: *allarga* 68v, *bombardera* 61v, *conforma* 4r, *curvas* 74r, *escursinat* 118v, *perllongade* 4v, *perquè* 4r, *porta* 82v, *serta* 42v.

En posició final, com és sabut, s'escriu però no es pronuncia: *lector* 4v, *major* 4r, *monestir* 60v, *paper* 50v, *pilar* 27v, *posar* 15v, *primer* 13v, *pujar* 20v, *ser* 4r, *tenir* 13v.

³⁶ Partim de la base d'exemples de català estàndard. Recordem, però, que hi ha exemples ioditzants en la parla de Mallorca: *tellar*, *trebellar*, *vella*, *ull*, *vull*.

El mateix s'esdevé en els plurals en *rs*. De vegades veim que s'escriuen ambdós grafemes: *alenbors* 34v, *autors* 4v, *Dolors* 137v, *primors* 128v, *superiors* 130v. En d'altres casos la *r* desapareix: *alenbós* 75v, *cavallés* 125v, *Dolós* 136v, *inventós* 130r, *rrespal·lés* 130r.

Vibrant [r] > rr/r

En posició inicial tenim normalment *r* i, excepcionalment, *rr*. En posició intervocàlica tenim ambdues grafies. En posició explosiva tenim només *r*.

En posició inicial, amb *r*: *racó* 26v, *radó* 15v, *radona* 47v, *rahó* 15v, *rasitaré* 97r, *recta* 42v, *regla* 4r, *regrasos* 16v, *Roselló* 112v. Amb *rr*: *rres* 49v, *rrespal·lés* 130r.

En posició intervocàlica, amb *rr*: *capserrat* 32v, *carrega* 130r, *carroça* 59v, *carros* 112v, *corregir* 130r, *córrer* 115v, *terrade* 84v, *torra* 42v, *Torres* 121v. Amb *r*: *arenbade* 19v, *aretglat* 126v, *aribar* 103v, *aribat* 155r, *avorits* 96v, *capserat* 47v, *carec* 118v, *caregade* 122v, *carer* 30v, *careró* 122v, *coregir* 130v.

En posició medial explosiva tenim sempre *r*: *enredonint* 111v, *vilrey* 121v, *volrà* 51v.

f) La lletra *h*

En alguns casos es conserva la *h* etimològica i en d'altres casos no. Tenim exemples de *h* antietimològica. En posició final, després de *c*, és sistemàtic el seu ús i de vegades té també valor antihiàtic.

Amb *h* etimològica: *alashoras* 76v, *hajen* 4v, *home* 29v, *hòmens* 130r, *Hospital* 139v.

Sense *h*: *à* 4r, *agués* 4r, *aconorten* 137v, *é* 4r, *ermós* 20v, *ora* 117v, *umilment* 4v.

Amb *h* antietimològica: *haont* 13v, *hobra* 54v, *hobrar* 71v, *hocasió* 107v, *horde* 19v, *hordonansa* 130v.

En posició final s'empra per a representar el dígraf *ch*: *arch* 18v, *blanch* 26v, *lloch* 4v, *sinch* 20v, *tinch* 4v.

Amb valor antihiàtic: *rahó* 15v.

g) Grups consonàntics

MPL > *mpl*: *acsempla* 35v, *ampla* 21v, *cumplir* 4v, *emplària* 14v.

MBL > *mb*: *semblansa* 42v, *semblar* 102v.

MPR > *mpr*: *comprar* 25v, *sempra* 15v, *rompra* 54v. Excepcionalment tenim *npr*: *enprítador* 30v.

MBR > *mbr*: *membra* 128v, *nombra* 151v.

MPT > *mpt*: *compta* 25v. També *nt*: *cóntan* 139v, que segurament s'avé amb la pronunciació real.

MST > Escrit *nst*: *sircunstàntias* 132v.

MPS > Escrit *mps*: *temps* 112v. Escrit *ms*: *tems* 62v.

MP > *mp*: *compàs* 13v, *compertint* 152v, *compost* 3r. De vegades també *np*: *conpertiments* 95v, *inportar* 122v, *tenpoc* 15v.

MB > *mb*: *bombardera* 61v, *gombade* 66v. De vegades també amb *nb*: *alenborat* 32v, *tanbé* 19v.

MN > *mn*: *columnes* 130v.

BJ > *bj*: *subjectas* 4v.

BS > *bs*: *observa* 27v.

BT > Escrit *pt*: *dupta* 80v.

PT > *pt*: *acseptat* 35v, *consepta* 84v.

NV > nv: convé 20v, inventió 15v.

NT > nt: *compartiment* 137v, *cumpliment* 16v, *enfront* 39v, *font* 92v, *girant* 24v, etc. En plurals, escrit *nts*: *apartaments* 46v, *compertiments* 95v, *ignorants* 4v, *nients* 118v, *sapientis* 4v, etc.

LM > lm: *palm* 21v. En plural: *palms* 18v.

LT > lt: *alt* 15v, *revolt* 29v. En plural, escrits *lts*: *revolts* 66r.

RT > rt: *art* 3r, *part* 4v, *cert* 4v, *curt* 74r. Hi ha alguna mostra de neutralització: *gallart* 22v. En plural, escrit *rts*: *parts* 4r, *gallarts* 96v.

RC > rc: *arc* 15v. També aquí tenim alguna mostra de neutralització: *llarc* 61v i *llarch* 39v.

ST > st: *gust* 21v, *rost* 164v, *sobratest* 130v, *trast* 32v i plural *trasts* 95v.

CT > ct: *afecta* 4r, *recta* 42v.

etc.

1.2. A Les ordinacions

Les *Ordinacions d'en Santacília*, que apareixen en els folis 6r fins a 11r, es corresponen amb un cronoclecte més antic, segurament del s. XIV. És normal que hi hagi alguna petita particularitat.

1.2.1. Sons vocàlics

a) Sons vocàlics tòpics

[i] > i: *alanbich* 9r, *alzines* 11r, *aquí* 6r, *capítols* 6r, *degotís* 9r, *morabatins* 6r.

[e] > e: *acsident* 9v, *après* 6v, *bé* 6r, *pedra* 6v, *talés* 7v.

[ɛ] > e: *afecta* 6r, *Albert* 6r, *bèstias* 8r, *cel* 7r, *espertas* 10r.

[a] > a: *abans* 7r, *abitaran* 6r, *abra* 8r, *acostar* 7r, *àlber* 8r, *canyal* 9r, *comprat* 7v, *màrgens* 9v.

[ə] > e: *asser* 11r, *barcelonesos* 6r, *destrènyer* 9r, *dret* 8v.

[ɔ] > o: *catòlica* 6r, *colp* 7v, *concordia* 6r, *contra* 6r, *cosas* 6r, *defora* 7r, *hom* 6r.

[o] > o: *abdosos* 7r, *alenbor* 7v, *cantó* 9r, *compredor* 7v, *compten* 10v.

[u] > u: *acostuma* 7r, *agude* 10v, *alcú* 9r, *burc* 10r, *cavalcaduras* 8r, *pública* 6v.

b) Sons vocàlics àtons

Pretònica [i] > i: *abitaran* 6r, *acsident* 9v, *adjudicar* 11r, *olivera* 8r.

Posttònica [i] > i: *Santacília* 6r, *sumari* 6r, *tàpia* 10v, *territori* 8r.

Pretònica [o] > o: *acostar* 7r, *acostuma* 7r, *afronteran* 10r, *collar* 11r, *olivera* 8r.

Posttònica [o] > o: *abdosos* 7r, *barcelonesos* 6r, *capítols* 6r.

Pretònica [u] > u: *acostumat* 11r, *adjudicar* 11r, *alluñant* 9v, *cuberta* 10r, *cumplits* 8r, *custuma* 7r, *subirà* 7r.

Pretònica [ə] > a/e: La neutralització es demostra adés amb *a* adés amb *e*, tant en posició pretònica com posttònica:

Amb *a*, d'acord amb l'ètim: *abans* 7r, *abitaran* 6r, *acostar* 7r, *Albert* 6r, *aquestas* 6r, *cantó* 9r. Amb *e*, d'acord amb l'ètim: *alegar* 10v. Hi ha alguns casos amb grafia *e* antietimològica: *amegade* 10r, *compredor* 7v, *demenar* 8v, *equí* 8v, *estimeran* 8r, *paserà* 6v, *plentades* 8r. Hi ha també algun cas amb *a* antietimològica: *eclasiàstich* 6r.

Posttònica: També hi són normals les mostres de neutralització:

Amb *a*, d'acord amb l'ètim: *acostuma* 7r. També en plural: *abras* 8r, *aquestas* 6r, *cosas* 6r, *espertas* 10r, *finestras* 7v, *lluernas* 7r, *ollas* 6v. En la terminació de la tercera persona del plural: *éran* 6r, *gòstan* 8r, *púscan* 10r. Amb *e*: d'acord amb la grafia actual: *càñem* 7v. Casos antietimològics: *age* 8v, *agude* 10v, *garde* 7r. En plurals: *abres* 8v,

aigües 6v, *algunes* 6v, *comunes* 10v, *llibres* 6r, *mujades* 8r. En tercera persona del plural: *compten* 10v, *consumen* 8v, *donen* 11r, *foren* 6r, *sien* 8r.

c) *Diftongs*

Decreixents amb [w]

En [aw] tònic > *au*: *frau* 10v, *Jauma* 6r, *Pau* 6r.

En [ew] tònic > *eu*: *Déu* 6r, *seu* 7v.

En [ɛw] tònic > *eu*: *deu* 6r, *peu* 11r, *preu* 6v.

En [iw] àton > *iu*: *Ciutat* 6r.

En [ɔw] tònic > *ou*: *coura* 10r, *roures* 11r, *sous* 6r.

En [ow] tònic > *ou*: *pou* 9v

En [əw] àtona > *eu*: *teulades* 10r. Escrit *au*: *aurà* 6v, *haurà* 6r.

Decreixents amb [j]

En [aj] tònic > *ai* / *ay*: *aigua* 6v, *caiga* 9v, *caira* 6v, *espai* 6v. Escrit *ay*: *aygua* 10r, *aygües* 9v, *espay* 7r.

En [əj] tònic > *ei*: *deim* 10r.

En [əj] àton > *ey*: *meytat* 6v. Escrit *ay*: *aytant* 8v.

En [ej] tònic > *ey*: *rey* 6r.

En [oj] > *oy*: *poys* 11r.

En [uj] > *ui*: *puis* 9v.

Creixents amb [w]

En [wa] tònica > *ua*: *eguals* 10r, *garde* 7r, *qual* 6r.

En [wə] àtona > *ua*: *aigua* 6v. Escrit *üe*: *aigües* 6v. Escrit *ue*: *deuen* 8r.

En [we] tònic > *üe*: *aigüera* 6v.

Creixents amb [j]

En [ja] > Escrit *ia*: *buial* 10v i/o *ya*: *buyalls* 7v, *reyals* 11r.

1.2.2. Sons consonàntics

a) *Sons oclusius*

[p] > p

En posició inicial: *pach* 7v, *palm* 7v, *paret* 6r, *particular* 6r, *pasar* 6v, *pedra* 6v, *plentades* 8r, *plujals* 6v, *poblats* 6r, *possesió* 7r, *prasant* 8v, *pública* 6v.

En posició intervocàlica: *capítols* 6r, *Principat* 6r, *sàpias* 10v, *tàpia* 10v.

En posició medial explosiva: *compilació* 6r, *emperò* 11r, *espai* 6v.

En posició final: *camp* 7v, *drap* 7v, *colp* 7v.

[b] > b

En posició inicial: *badador* 7v, *barcelonesos* 6r, *bassa* 7v, *bé* 6r, *bèstias* 8r, *bon* 6r, *brancas* 8v, *buial* 10v, *burc* 8v.

En posició intervocàlica³⁷: *abans* 7r, *morabatins* 6r, *ribera* 10v, *saber* 8r, *sobirà* 7r, *trobar* 6r.

En posició implosiva: *obtengude* 10v.

En posició medial explosiva: *alanbich* 9r, *Albert* 6r.

En posició final hi ha neutralització. Així i tot hi trobam la grafia *b*: *reb* 9v, *ab* 6r.

[t] > t

En posició inicial: *talés* 7v, *taverna* 6v, *temps* 6r, *tencament* 7r, *teulades* 10r, *títols* 6r, *torra* 7r, *travers* 9r.

En posició intervocàlica: *abitaran* 6r, *capítols* 6r, *catòlica* 6r, *ciutat* 6r, *constitutions* 6r, *cotó* 7v, *degotís* 9r, *escrites* 6r, *gitar* 6v, *matex* 9r, *morabatins* 6r, *sòtol* 6v.

En posició medial explosiva: *acostar* 7r, *acostuma* 7r, *afecta* 6r, *afronteran* 10r, *aquestas* 6r, *basta* 10v, *cantó* 9r, *carta* 8v, *estament* 6r, *frontera* 11r, *gòstan* 8r.

En posició final: *acostumat* 11r, *acsident* 9v, *Albert* 6r, *ciutat* 6r, *comprat* 7v, *dit* 8v, *hont* 8v, *hort* 7v, *paret* 6v, *pot* 7r.

[d] > d

En posició inicial: *dar* 6v, *declaram* 10v, *degotís* 9r, *demenar* 8v, *dit* 8v, *dolç* 11r, *drap* 7v, *Déu* 6r.

En posició intervocàlica³⁸: *acsident* 9v, *adjudicar* 11r, *agude* 10v, *badador* 7v, *cavalcaduras* 8r, *pujador* 8v, *teulades* 10r.

En posició implosiva: *adjudicar* 11r.

En posició medial explosiva: *concordia* 6r, *esdevé* 9v, *garde* 7r, *hordinations* 11r, *perdude* 9r.

En posició final tenim un cas de neutralització amb *t*: *pert* 10v.

[k] > c/qu/ch

En posició inicial, intervocàlica i explosiva, davant *a*, *o*, *u*, trobam la grafia *c*, i davant *e*, *i*, tenim la grafia *qu*, així com també en els mots amb el grup [kwa]. En posició implosiva tenim sempre *c*. En posició final tenim quasi sempre *ch*, tret de qualque cas excepcional amb *c*.

En posició inicial, amb *c*: *caiga* 9v, *caira* 6v, *camp* 7v, *canals* 6v, *canons* 6v, *cantó* 9r, *canyal* 9r, *cañem* 7v, *capítols* 6r, *collar* 11r, *comensant* 6r, *cumplits* 8r. Amb *qu*: *que* 6r, *qui* 6r, *quiscú* 6r. També en *qual* 6r, *qualque* 9v, *quatra* 6v.

En posició intervocàlica, amb *c*: *acostar* 7r, *adjudicar* 11r, *catòlica* 6r, *particular* 6r, *poca* 10v, *pública* 6v, *seca* 10r. Amb *qu*: *aquell* 6r, *aquestas* 6r, *aquí* 6r, *requerrà* 9r.

En posició implosiva: *afecta* 6r.

³⁷ En aquesta posició i en totes les altres en què l'entorn no bloqueja la sortida de l'aire és un so aproximant.

³⁸ En aquesta posició i en totes les altres en què l'entorn no bloqueja la sortida de l'aire és un so aproximant.

En posició medial explosiva, amb *c*: *alcú* 9r, *brancas* 8v, *casquí* 6v, *cavalcaduras* 8r, *encara* 6v, *escala* 9v, *marca* 11r, *púscan* 10r, *quiscú* 6r, *tanca* 10r. Amb *qu*: *perquè* 7v, *qualque* 9v.

En posició final, absoluta o relativa, alguns exemples dels quals són mostres de neutralització: *alanbich* 9r, *alberch* 7r, *burch* 7r, *eclasiàstich* 6r, *foch* 9v, *fonch* 6r, *lonch* 6r, *pech* 7v, *rech* 6v; *alberchs* 8r, *donchs* 6v. Excepcionalment, amb *c*: *burc* 8v.

[g] > g/gu

En posició inicial i explosiva trobam sempre *g*. En posició intervocàlica tenim *g* davant *a*, *o*, *u* i *gu*, davant *e*, *i*. En posició final hi ha neutralització i *ch*.

En posició inicial: *gòstan* 8r, *gran* 9v, *guañy* 7v, *garde* 7r.

En posició intervocàlica³⁹: Amb *g*: *agude* 10v, *alegar* 10v, *caiga* 9v, *carregar* 6v, *degotís* 9r, *puga* 11r, *pregmàtiga* 6r, *regonèxer* 7v. Amb *gu*: *figuera* 11r, *noguera* 8r, *pogués* 8v.

En posició medial explosiva: *algú* 9r, *contengudes* 6r, *obtingude* 10v, *romanga* 9r.

b) Sons fricatius

[f] > f/ff

En posició inicial tenim *f*: *facen* 8v, *fàcilment* 6r, *figuera* 11r, *finestras* 7v, *fonaments* 6v, *forn* 10r, *frau* 10v, *frontera* 11r.

En posició intervocàlica: *defora* 7r. Hi ha un cas amb *ff*: *officials* 11r.

En posició medial explosiva: *desfer* 7r.

[v] > v

En posició inicial: *vàlega* 10r, *vall* 7v, *vehí* 6r, *venedor* 7v, *viña* 7v, *voluntat* 6v, *vulgarment* 6r.

En posició intervocàlica: *avall* 10v, *avant* 8v, *avengut* 9r, *cavalcaduras* 8r, *diversos* 8v, *esdevé* 9v, *haver* 6r, *llevors* 11r, *olivera* 8r, *privilegi* 6r, *savis* 6r.

En posició medial explosiva: *envers* 8v, *selvant* 9r, *servitut* 9r.

[s] > s/ss/c/ç

En posició inicial, amb *s*: *saber* 8r, *seca* 10r, *servitut* 9r, *sien* 8r, *sobirà* 7r, *sòtol* 6v, *sous* 6r, *sutzes* 6v. Algunes grafies amb *s* inicial pressuposen la pronúncia d'una vocal precedent: *scala* 8v, *stament* 6r. Amb *c* adequada a l'ètim: *cel* 7r, *cens* 6r, *censals* 8r, *ciutat* 6r. Excepcionalment tenim ç: *çel* 8v, *ço* 7v.

En posició intervocàlica: Amb *ss*, d'acord amb l'ètim: *asser* 11r, *bassa* 7v, *espessa* 8r, *pessar* 10v, *possesió* 7r. Amb *c*, d'acord amb l'ètim: *especial* 6r, *facen* 8v, *fàcilment* 6r, *officials* 11r. Amb *s* antietimològica: *asò* 6r, *espesos* 8r, *pasar* 6v, *poseïde* 10v.

En posició implosiva, sempre amb *s*: *acostar* 7r, *acostuma* 7r, *aquestas* 6r, *basta* 10v, *casquí* 6v, *destruir* 10r, *púscan* 10r, *sostengut* 9v.

En posició medial explosiva, amb *s*: *comensant* 6r, *consell* 6r, *diversos* 8v, *ensús* 8r, *forsat* 11r. Amb *c*: *barcelonesos* 6r, *Principat* 6r.

³⁹ En aquesta posició i en totes les altres en què l'entorn no bloqueja la sortida de l'aire és un so aproximant.

En posició final, amb *s*: *abans* 7r, *aquestas* 6r, *cas* 9v, *degotís* 9r. Excepcionalment amb *ç*: *dolç* 11r.

[z] > s/z

En posició intervocàlica sempre tenim *s*: *abdosos* 7r, *barcelonesos* 6r, *casa* 9v, *cosas* 6r, *posar* 8v, *prasent* 8v, *usatjes* 6r.

En posició medial explosiva tenim *z*: *alzines* 11r, *sàlzer* 8r.

[ʃ] > x/ix

En posició intervocàlica tenim *x*: *axí* 6r, *engruxerà* 8r, *lexar* 6v, *puxa* 6v, *regonèixer* 7v, *texir* 7v.

En posició final, amb *x*: *grux* 7r, *matex* 9r i amb *ix*: *puix* 10v.

[ʒ] > j/g

En totes les posicions en què és possible trobam *j* davant *a*, *o*, *u*, i *g* davant *e*, *i*.

En posició inicial, amb *j*: *ja* 9r, *jatsia* 11r, *Jauma* 6r, *justa* 10v. Amb *g*: *general* 6r, *gents* 6r, *gerras* 10r, *gitar* 6v.

En posició intervocàlica, amb *j*: *aja* 6v, *ajudar* 7v, *daja* 8v, *haja* 6v, *mujades* 8r, *plujals* 6v, *pujador* 8v, *rajola* 7r. Amb *g*: *age* 8v, *privilegi* 7v.

En posició medial explosiva, amb *j*: *adjudicar* 11r, *menjar* 11r. Amb *g*: *màrgens* 9v, *mengera* 8r.

[ts] > ts

Sempre en posició final. Es tracta de formes en plural o de terminacions verbals de 2ª del plural: *atants* 6v, *cumplits* 8r, *devets* 8r, *estaments* 6r, *fonaments* 6v, *gents* 6r, *lats* 10r, *parets* 6v, *poblats* 6r.

[dz] > tz

Un únic cas, en posició intervocàlica, amb *tz*: *sutzes* 6v.

[tʃ] > tx/ig

En posició final, amb *tx*: *mitx* 6v i amb *ig*: *puig* 8r.

[dʒ] > tj/tg

En posició intervocàlica, amb *tj*: *llinatjes* 8v, *mitjera* 6v, *pasatje* 6v, *usatjes* 6r. Amb *tg*: *mitger* 7v, *tremutge* 6v.

c) Sons nasals

[m] > m

En posició inicial: *manera* 6v, *marca* 11r, *memòria* 6r, *mengera* 8r, *mil* 8r, *mitjera* 6v, *molt* 6r, *morabatins* 6r, *mujades* 8r, *mur* 7r.

En posició intervocàlica: *acostuma* 7r, *amunt* 8v, *comensant* 6r, *estament* 6r, *fonaments* 6v, *memòria* 6r, *romanga* 9r, *solament* 4v.

En posició implosiva: *ampla* 9v, *compilació* 6r, *comprat* 7v, *emperò* 11r, *semblantment* 8r.

En posició medial explosiva: *esmena* 9v, *fàcilment* 6r, *fermar* 7v, *ladesma* 7r, *semblantment* 8r.

En posició final: *càñem* 7v, *declaram* 10v, *hom* 6r, *lum* 9v, *nom* 6r.

[n] > n

En posició inicial: *negú* 7r, *nenguna* 6v, *nigun* 6v, *niguna* 7v, *noguera* 8r, *nom* 6r, *null* 6v.

En posició intervocàlica: *alguna* 10r, *anar* 8r, *bona* 6r, *canals* 6v, *comuna* 6r, *donen* 11r, *esmena* 9v, *finestras* 7v, *llinatjes* 8v, *manera* 6v.

En posició implosiva: *afronteran* 10r, *brancas* 8v, *cantó* 9r, *comensant* 6r, *concordia* 6r, *nenguna* 6v, *tencament* 7r.

En posició medial explosiva: *lluerna* 7r.

En posició final: *abitaran* 6r, *bon* 6r, *compten* 10v, *dan* 9v, *donen* 11r, *forn* 10r, *gran* 9v.

[ɲ] > ny/ñ/ñy

En posició intervocàlica. Amb *ny*: *alunyar* 7r, *canyal* 9r, *Catalunya* 6r, *destrènyer* 9r, *estranyent* 10r, *lunyar* 8r, *vinya* 9r. Amb *ñ*: *aluñar* 7v, *càñem* 7v, *lluñant* 10r, *señor* 6r, *viña* 7v. Amb *ñy*: *aluñyar* 8r, *Cataluñya* 6r, *viñya* 8r.

En posició final, amb *ny*: *estranyis* 11r, *luny* 11r, *menys* 6v. Amb *ñ*: *dañ* 9v. Amb *ñy*: *añy* 10r, *añys* 6r, *dañy* 11r, *guañy* 7v, *luñy* 8r.

d) Sons laterals

[l] > l

En posició inicial: *las* 6r, *li* 7r, *lo* 6r.

En posició intervocàlica: *alanbich* 9r, *catòlica* 6r, *compilació* 6r, *escala* 9v, *olivera* 8r, *selari* 7v, *talés* 7v, *teulades* 10r.

Com a *l* geminada: *al·legar* 7r, *mel·lets* 7r.

En posició implosiva: *àlber* 8r, *Albert* 6r, *algú* 9r, *altra* 7r, *cavalcaduras* 8r, *fàcilment* 6r, *sàlzer* 8r, *selvant* 9r.

En posició explosiva: *marlets* 7r.

En posició final: *buial* 10v, *canyal* 9r, *cel* 7r, *especial* 6r, *general* 6r, *mil* 8r, *qual* 6r, *rael* 8v, *sol* 8r.

[ʎ] > ll⁴⁰

En posició inicial, amb *ll*: *llevors* 11r, *lli* 7v, *llibres* 6r, *llinatjes* 8v, *lluerna* 7r, *lluñant* 10r, *llurs* 6v. Amb *l*: *ladesma* 7r, *ladoner* 8v, *lana* 7v, *ledoner* 8r, *lexar* 6v, *lonch* 6r, *luerna* 6r, *lum* 9v, *luny* 11r, *lunyar* 8r, *luñy* 8r.

⁴⁰ També aquí convé tenir en compte que hi ha algunes formes ioditzants: *tallar*, *consell*.

En posició intervocàlica, amb *ll*: *allergar* 7r, *alluñant* 9v, *aquella* 4r, *bellas* 6v, *collar* 11r, *ollas* 6v, *saller* 6v, *tallar* 8v. Amb *l*: *alunyar* 7r, *aluñar* 7v.

En posició final sempre tenim *ll*: *aquell* 6r, *aquells* 6r, *avall* 10v, *consell* 6r, *null* 6v, *vall* 7v.

Són ultracorreccions gràfiques: *buyalls* 7v, *eguals* 10r.

e) *Sons ròtics*

[r] > r

En posició intervocàlica: *abitaran* 6r, *caira* 6v, *carrera* 6v, *cavalcaduras* 8r, *figuera* 11r, *mitjera* 6v, *morabatins* 6r, *porà* 6r, *roues* 11r.

En posició implosiva: *arbra* 11r, *arbres* 9v, *barcelonesos* 6r, *carta* 6v, *diversos* 8v, *fermar* 7v, *particular* 6r.

En posició final: *acostar* 7r, *adjudicar* 11r, *àlber* 8r, *àlbers* 8v, *alenbor* 7v, *badador* 7v, *car* 7v, *destradors* 7v, *honors* 6r, *morer* 8r, *mur* 7r, *obrar* 7r, *partidors* 7v. Hi ha algun cas d'ultracorrecció gràfica: *travers* 9r.

[r] > r/rr

En posició inicial, amb *r*: *rael* 8v, *rahó* 7r, *regonèxer* 7v, *requerrà* 9r, *ribera* 10v, *romanga* 9r, *roues* 11r. Hi ha algun cas amb *rr* inicial: *rres* 9r.

En posició intervocàlica, amb *rr*: *arrencar* 8r, *arrencat* 8v, *carregar* 6v, *carrera* 6v, *gerras* 10r, *requerrà* 9r, *terra* 7v, *torra* 7r. Hi ha alguns casos amb *r*: *corerà* 10r, *discórer* 6v.

En posició explosiva, amb *r*: *tolra* 8r, *volrà* 7r.

f) *La lletra h*

Alguns mots conserven la *h* etimològica: *haja* 6v, *haurà* 6r, *hom* 6r, *honors* 6r, *hort* 7v, *prohibició* 11r. D'altres, en canvi, la perden: *à* 6r, *abitaran* 6r, *ort* 9r. Alguns mots tenen una *h* antietimològica: *hon* 6v, *hordinations* 11r. De vegades la *h* té un valor antihiàtic: *rahó* 7r, *vehí* 6r. L'exemple de *dehim* 10v pensam que ja devia pronunciar-se com ara, com a diftong.

g) *Grups consonàntics*

MPS > *mps*: *temps* 8v.

MPT > *mpt*: *compten* 10v.

MPL > *mpl*: *ampla* 9v.

MPR > *mpr*: *compredor* 7v.

LTR > *ltr*: *altra* 7r.

RBR > *br*: *abra* 8r.

NST > *nst*: *constitutions* 6r.

NDR > *ndr*: *vendra* 8v.

NTR > *nt*: *contra* 11r, *contrast* 6r.

NTS > *nts*: *estaments* 6r, *fonaments* 6v, *gents* 6r.

STR > *str*: *destradors* 7v.

SCR > *scr*: *escrites* 6r.

SCL > *scl*: *esclaten* 9v.

BR > *br*: *brancas* 8v, *llibres* 6r, *obrar* 7r, *sobra* 6r.

BL > *bl*: *poblats* 6r.

BS > *bs*: *obstant* 11r.

PL > *pl*: *plujals* 6v.

PR > *pr*: *aprés* 6v, *prasent* 8v, *pròpria* 6r.

FR > *fr*: *afronteran* 10r, *frau* 10v, *frontera* 11r.

DR > *dr*: *drap* 7v.

GR > *gr*: *gran* 9v, *grux* 7r.

CR > *cr*: *croeres* 7r.

CL > *cl*: *declaram* 10v, *eclasiàstich* 6r.

MP > *mp*: *camp* 7v i plural *camps* 8r.

MS > *ms*: *fems* 7v.

NC > *nc*: *arrencar* 8r.

NS > *ns*: *consuetuts* 6r. En posició final: *atans* 6r, *atants* 6v i *atanc* 8v, del verb *atansar*, *cens* 6r, *constitutions* 6r, *hòmens* 11r, *màrgens* 9v, *misions* 10v, *morabatins* 6r, *ordinations* 6r, *pròmens* 6r, *Provisions* 6r, *vehïns* 7r.

NT > *nt*: *avant* 8v, *accident* 9v, *estament* 6r, *present* 6r, *semblant* 10v, *tencament* 7r, *torrent* 9v.

RC > *rc*: *burc* 7r, *alberch*, 7v, i plural *alberchs*, 8r són mostres de neutralització.

RT > *rt*: *Albert* 6r, *cort* 6r.

LP > *lp*: *colp* 7v.

LR > *lr*: *volrà* 7r, *tolra* 8r.

LS > *ls*: *canals* 6r, *capítols* 6r, *eguals* 7r, *plujals* 6v, *reyals* 11r, *títols* 6r. Escrit *lç*: *dolç*. Les formes *buyalls* 7v, *eguals* 10r i *raylls* 8v són ultracorreccions gràfiques.

LT > *lt*: *molt* 6r.

LM > *lm*: *palm* 7v i plural *palms* 6v.

SC > *sc*: *discórer* 6v.

ST > *st*: *aquest* 7v.

etc

2. Fonètica

2.1. A les traces

2.1.1. Vocalisme

Pel que fa a la tendència a tancar la *o* àtona en *u* en contacte amb una *i/u* generalment tòniques, per harmonia vocàlica, tenim majoritàriament l'opció conservadora amb *o*: *acostum* 40v, *acostuma* 13v, *acostumen* 27v, *aprofitar* 4v, *artografia* 130v, *columnes* 130v, *compertiment* 20v, *compertir* 20v, *compertit* 24v, *concorderia* 37v, *confusa* 86v, *consideratió* 37v, *cortine* 80v, *costum* 68v, *estrologia* 130v, *geometria* 130v, *mogut* 4r, *Monti-sion* 136v, *morir* 27v, *motiu* 68v, *notítia* 28v, *opinió* 4r, *ordinàriament* 131r, *porien* 155r, *procurat* 151v, *profitosa* 148v, *sofuscades* 72v, *theologia* 130v, *voldria* 25v. Amb *u*: *compustura* 4v, *cumplide* 28v, *cumpliment* 16v, *cumplir* 4v, *curtina* 163r, *encuir* 164v, *escudrinyar* 4r, *escursinat* 118v, *escursinats* 117v, *munteria* 28v, *pulide* 153r, *sufrir* 4v, *surtisen* 137v. Cal tenir en compte també els participis d'*obrir* i *cobrir*, per influència d'un context labial: *ubert* 44v, *uberta* 13v, *uberta* 59v, *ubertas* 114v.

És molt freqüent la diftongació de *o* en *ua*, per ultracorrecció, en els verbs *contrafer* i *encontrar*, en el substantiu *cornisa* i en la preposició *contra*: *enquantra* 26v, *enquantren* 55v, *guarnisa* 128v, *quantra* 27v, *quantrafer* 112v, *quantrafet* 4r,

quantrafets 96v. Per contra, en posició àtona, tenim, del verb *encontrar*: *encontrar* 95v, *encontrades* 113v, *encontrat* 57v.

Hi ha diferents casos de verbs, algun substantiu i algun adverb amb *a* protètica. D'entre aquests n'hi ha que són corrents avui en la llengua estàndard i/o normativa: *abaxa* 21v, *abaxar* 27v, *ajeura* 115v, *ajeuria* 115v, *alluïa* 126v, *apar* 64v, *aparagut* 64v, *aparex* 48v, *aparexerà* 4v, *aporta* 15v, *apòrtan* 16v, *aportar* 35v, *aportaven* 117v, *aseñelade* 75v, *aseñelades* 127v, *aseñalat* 16v, al costat d'altres no inclosos en el diccionari normatiu com: *acirca de* 4r, *acreue* 9r, *allimitade* 141v, *allimitat* 30v, *aminve* 84v, *asintellat* 37v, *atamó* 96v, *haont* 15v.

En general el diftong creixent en *ua*, tant en posició tònica com àtona, es conserva sense monoftongar: *quadra* 59v, *quantas* 44v, *quart* 44v, *quatra* 28v; *aguastade* 148v, *guardant* 57v, *guardar* 53v, *igualat* 27v, *quadrade* 37v, *quadrades* 130v, *quadrats* 36v, *quadretjade* 36v, *quadretjar* 41v, *qualsevol* 19v. Per contra, es perd la *u* en *cantitat* 21v i *casi* 40v.

Entre d'altres fenòmens de fonètica irregular, tenim algunes dissimilacions vocàliques: *artografia* 130v, *digude* 57v, *enredonint* 111v, *preposít* 4r, *redó* 14v, *Secós* 138r, al costat de la forma regular *degude* 151v. Assimilacions, per harmonia vocàlica: *difinitió* 127v, *entent* 77v, *hordonansa* 130v, *modo* 4r, *mosoneria* 49v, *nosaltros* 130r, *nostro* 130v, *pitxines* 66r. Per contra, tenim *home* 122v.

Els finals en *ia* i/o els plurals en *ies* conserven sempre la vocal final: *altària* 20v, *altàrias* 42r, *atendèntia* 55v, *avertèntias* 115r, *cièncias* 4v, *cièntia* 130v, *conseqüèntia* 4r, *difarèntia* 16v, *diligèntia* 29v, *diligèntias* 105v, *distàntia* 15v, *emplària* 14v, *emplàrias* 41v, *emplàries* 151r, *espèria* 13v, *experientia* 4v, *extraordinària* 96v, *fondària* 95v, *glòria* 112v, *grandària* 27v, *gràtia* 14v, *indústria* 67v, *inportàntia* 36v, *intel·ligèntia* 64v, *istàntias* 46v, *llegària* 14v, *matèria* 4r, *memòria* 40v, *notísia* 14v, *ordinària* 40v, *serimònia* 41v, *síndria* 19v, *sircunstàntias* 132v, *voluntària* 32v, *voluntàries* 67v.

En els casos de *peyaña* 42v i *menspreiar* 130r les *y/i* deuen ser ultracorrectes, amb funció antihiàtica, i, per tant, no devien tenir correspondència en la llengua viva. Tenim també *peña* 44v.

La forma *línea* 126r conviu amb *line* 47v, mostra de reducció de dues *e* neutres seguides.

Les formes *eu* 49v i *ei* 64v són reflex de la diftongació del pronom *ho* i de l'adverbi pronominal *hi*. Tanmateix, conviuen amb les formes sense diftongar: *i* 4r, *ho* 10r. Observem també la variant *mitat* 47v enfront de *meytat* 9r.

D'altra banda, la forma *síquia* 138v ens mostra també l'antiguitat del tancament de la *e* en *i* en aquest arabisme. Observem la vacil·lació en la primera vocal del verb *venir*: *vendrà* 44v, *vendria* 36v, *vénga* 36v, *véngan* 49v, *vengude* 118v, *vengudes* 118v, *vengués* 71v, *vengut* 130r, *venir* 15v, al costat de: *vinch* 4r, *vinga* 75v, *vingudes* 155v, *vingués* 35v, *vingut* 96v. El mateix tenim en el verb *tenir*: *tenc* 90v, *tendrà* 16v, *tendria* 115v, *tenga* 45r, *tengués* 81v, *tenguesen* 64v, *tengut* 32v, *tenint* 62v, *tenir* 13v, al costat de *tindrà* 80v, *tindria* 114v, *tinga* 45v, *tingan* 57v, *tingudes* 124v, *tingueren* 115v, *tingués* 19v, *tingut* 4v.

També els mots *acreua* 147v, *creuer* 78v, *diuen* 15v, *treuen* 36v i *viuen* 29v indiquen que no s'hi devia haver produït l'enfortiment en [v] de bona part del mallorquí actual.

Hi ha una sèrie de castellanismes amb *o* final: *adorno* 126v, *a lo menos* 4r, *a lo últim* 46v, *al uso* 106v, *ànimo* 4r, *arquitecto* 136v, *asiento* 30v, *a trueco de* 24v, *claustro* 24v, *decoro* 130v, *ditxosos* 130v, *dueño* 87v, *enfado* 137v, *gastos* 103v, *gènero* 99v, *infortunios* 4v, *menos* 63v, *per lo menos* 29v, *qüentos* 122v, *rastro* 122v.

Segons Coromines, la forma *quadro* 41v és d'origen italià i *fondo* “fondària” 35v és una romanalla mossàrab.

2.1.2. Consonantisme

En general l'escrivà ha optat per les formes no ioditzades: *aparellats* 4v, *comsevulla* 153r, *consell* 131r, *gallarde* 25v, *gallart* 22v, *quesvulla* 36v, *tall* 49v, *tellar* 23v, *treball* 4r, *treballade* 43v, *trebellades* 130v, *treballar* 16v, *treballat* 4r, *ull* 43r, *vull* 49v, *vullen* 79v. Els únics exemples ioditzants són: *encuir* 164v, *oreyó* 53v, *teyentat* 153r.

Els exemples amb el dígraf *tj* mostren que la pronunciació és ja com en el mallorquí actual, com a africada palatal sonora: *asetjant* 153v, *desitja* 37v, *desitjen* 3r, *falsetja* 44v, *menetjar* 117v, *menetjedissa* 115v, *mitja* 25v, *mitjans* 46v, *quadretjade* 36v, *quadretjar* 41v, *sitja* 19v, *tersetjade* 39v, *tersetjar* 134v, *tersetjat* 15v, *tersetjats* 115v, *tersetjen* 130v. Només els casos de *corregir* 130r, *llegir* 3r, *llegen* 4v, *regint* 153v, *regir* 113v, *regit* 148v poden indicar una pronúncia fricativa palatal sonora, justament on el mallorquí actual té una pronunciació africada.

Els mots amb el sufix *itat* apareixen sense sonoritzar l'oclusiva dental: *autoritat* 4v, *cantitat* 19r, *capacitat* 92v, *comoditat* 19v, *copiositat* 112v, *curiositat* 4r, *curiositats* 116v, *dificultat* 57v, *diversitat* 4r, *facilitat* 15v, *nesesitat* 25, *puntualitat* 43v, *veritat* 21v. Només hi ha l'excepció de *particularidad* 131r.

Els casos amb el prefix *ex* + oclusiva ens ofereixen la solució tradicional etimològica culta, amb *ex*, junt amb casos més d'acord amb la pronúncia real en *es*: *experiència* 57v, *experimentade* 154v, *explicar* 137v, *explicaré* 40v, *explicat* 107v, *explicació* 114v, *extraordinàries* 151v, al costat de *escusade* 151v, *escusar* 114v, *escusat* 19v, *espendide* 122v, *espendides* 37v, *espendit* 29v, *esperimentat* 67v, *estrem* 53v, *estremes* 120v.

Les formes *escasà* 103v, *escasana* 105v, *escasans* 115v, *tradosa* 79v han registrat una assimilació consonàntica de *rs* a *s*. També hi ha algun cas de canvi entre líquides i diverses dissimilacions consonàntiques: *Catalina* 138v, *Eulària* 126v, *Margalide* 138r, *pendra* 14v, enfront de formes més d'acord amb l'ètim: *perdra* 131r. També hi registram alguna metàtesi: *catredal* 130v.

Els finals en *r* final etimològica conserven la bategant, encara que col·loquialment no es devia pronunciar. A més de les formes verbals d'infinitiu tenim: *alanbor* 75v, *altar* 136v, *ansapaner* 15v, *autor* 4v, *batador* 82v, *capser* 155v, *carer* 30v, *clar* 19v, *claror* 122v, *cor* 155r, *creuer* 32v, *enpritador* 30v, *lector* 4r, *manaster* 125v, *monestir* 60v, *morter* 40v, *paper* 50v, *par* 20v, *parer* 4r, *picapedrer* 3r, *pilar* 27v, *primor* 21v, *rigor* 87v, *saboner* 40v, *scultor* 136v, *segur* 109r, *senar* 20v, *senser* 139v, *señor* 25v, *temor* 115v, *tinter* 106v, *trencador* 151v, *vertader* 66v, *volsor* 35v. Hi ha alguna excepció: *atamó* 96v. El mot *redor*, aquí escrit *rador* 50v, segons Coromines, és d'origen castellà.

Pel que fa als plurals, i mots en general, acabats en *rs*, predominen els finals assimilats sense *r*, ajustats a la pronúncia col·loquial: *alenbós* 75v, *ansapanés* 48v, *cavallés* 125v, *envés* 133v, *inventós* 130r, *picapedrés* 56v, *pilàs* 28v, *senàs* 47v, *superiós* 57v, *rrespal·lés* 130r, *volsós* 30v, al costat de formes més conservadores: *alenbors* 34v, *autors* 4v, *monestirs* 60v, *parers* 106v, *primors* 128v, *superiors* 130v. Pel que fa als plurals en *nts*, *lts*, *rts* i *rcs* en general, tenim conservació del grup: *apartaments* 46v, *arcs* 15v, *arts* 4r, *compertiments* 95v, *difarents* 4r, *entreguarts* 153r, *gallarts* 94r, *ignorants* 3v, *molts* 40r, *moviments* 106v, *nients* 118v, *parts* 127v, *pendents* 152v, *principiants* 4r, *punts* 55v, *quarts* 95v, *rallevaments* 72v, *rempants* 146v, *revolts* 94r, *sapient* 4v. Una excepció: *puns* 55v. El plural *hòmens* 130r és el normal en català antic.

Pel que fa al condicional simple del verb *poder*, tenim formes amb el grup *dr*: *podria* 25v i *podrien* 19v, al costat de formes amb reducció del grup a *r*: *poria* 38v i *porien* 130v. Igualment, pel que fa al verb *voler*, tenim el futur *volrà* 51v sense *d* epentètica al costat del condicional *voldria* 25v, amb aquesta consonant epentètica.

La forma *rasabent* 21v, pronunciada amb *s* sorda deu ser un reflex de *c+e* intervocàlica.

Les formes *plàtich* 4r i *plátican* 4r per *pràctic* i *practiquen* indiquen canvi de líquida *r* per *l* i una pèrdua de la *c* implosiva. També hi ha pèrdua de la implosiva en *perfeta* 106v, *perfetas* 125v, *perfetament* 113v, al costat de casos conservadors, cultes, com *afecta* 122v, *concepta* 4v.

La forma *palms* 18v ens indica encara la conservació de la *l* implosiva etimològica, visible en la parla popular antiga illenca junt amb la variant *paum*.

Els casos amb *l* geminada: *mol·lura* 94v, *mol·luras* 28v, *rrespal·lés* 130r mostren també l'assimilació consonàntica de *tl* a *l* geminada.

Les formes *llivell* 19v i *allivella* 130r mostren l'evolució de LIBELLU “balança, nivell” encara sense dissimular en la forma moderna *nivell*.

La forma *gognitió* 26v en lloc de *cognitió*, si no és un error de l'escrivà, pot ser una sonorització a causa de la *g* implosiva de la mateixa síl·laba.

L'espndit 29v és pròxim a l'ètim i encara no ha cobrat la *l* del modern *esplandit*. Per contra, *enpriador* 30v, per *ampitador* ha cobrat una *r* adventícia no etimològica (<ANTEPECTU), segurament per influència de les formes *pitrrera*, *espitregar-se*, *pitral*, etc.

Les grafies amb *cs* intervocàlica: *acsàmens* 87v, *acsàmit* 40v, *acsempla* 35v i *acsimine* 72v deuen representar un so africacat alveolar sonor. Per contra, *acsident* 9v i *acceptat* 103v i variants amb *xc*: *axceptades* 11r i *exceptade* 6r de les *Ordinacions* sembla que postulen la pronúncia com a africada alveolar sorda.

La forma arcaica *vesí* 46v, encara amb la sibilant sonora intervocàlica conservada, se sent encara a Mallorca.

La forma arcaica *païment* 47v, amb pèrdua de *v* intervocàlica, ha perdurat modernament en alguna localitat del País Valencià. Per contra, tenim conservació de la *v* etimològica en *moviment* 130r, on el mallorquí actual col·loquial perd la labiodental.

El mot *istàntia* 51v, amb el sentit de “estància,” mostra que s'ha usat vulgarment un per l'altre.

La variant *lliñola* 56v, del llatí LINEOLA, és el precedent de l'actual forma mallorquina dissimilada *ginyola*.

Catalina 138v i *Margalide* 138r són variants dissimilades medievals que han arribat fins avui.

La variant *Llonje* 28v, documentada com a mínim ja al segle XIV, ha arribat també fins als nostres dies al País Valencià i a Mallorca.

Els mots *finesa* 131r, *finesas* 130v, *fortalesa* 113v mostren conservació de la sibilant sonora intervocàlica.

Pel que fa al verb *advertir*, en tenim tots els derivats verbals amb conservació del grup *dv*: *advertesc* 44v, *advertèscan* 155r, *advertint* 4r i *advertir* 4r. Tenim, però, un derivat amb assimilació del grup: *avertèntias* 117v.

El cas de *vilrey* 121v mostra segurament una influència etimològica popular en lloc de l'antic *visrei*.

La grafia *aretglat* 126v, al costat de *areglat* 155r, ens advera la pronúncia geminada de l'oclusiva en aquesta posició.

La forma arcaica *arismètica* 130v, documentada ja en Llull, mostra influència del mot *guarisme*.

El cas de la sonorització de la velar intervocàlica de *matemàtiga* 130v pot obeir a la influència de mots com *ortografia*, *dalmàtiga*, etc.

El mot *lapis* 152v, amb conservació de la *l* inicial sense palatalitzar, mostra l'origen italià del mot, introduït en català en el món de l'art al segle XVII.

El mot *cartó* 50v encara apareix sense la *r* adventícia (*cartró*), talment com en el mallorquí actual.

2.2. A les ordinacions

2.2.1. Vocalisme

Cal tenir en compte que encara que les *Ordinacions d'en Santacília* són del segle XIV, tanmateix el nostre escriptor viu en una època, en un cronolèct, del segle XVII. Això fa que trobem tota una sèrie de formes pròpies del cronolèct medieval, però és evident que l'escriptor en alguns casos n'ha modernitzat el llenguatge.

Són molts els casos de neutralització de les *a/e* àtones en un so de *e* neutra, representada adés amb *e* adés amb *a*, sovint amb solucions antietimològiques. Tal característica, com és sabut, és típica dels parlars orientals, com és el cas del mallorquí: *asser* 11r, *axceptades* 11r, *bedador* 10r, *casquí* 6r, *demenar* 8v, *demenerà* 8v, *eclasiàstich* 6r, *entra* 6v, *equí* 8v, *estimeran* 8r, *estranyent* 10r, *faxuna* 8v, *morabatí* 6r, *pegade* 9r, *pessar* 10v, *plentar* 8r, *plentats* 8r, *tolra* 8r, etc. Hi destriam un sol cas de *e* neutra tònica escrita amb *a*: *daja* 8v.

També aquí tenim solucions conservadores amb *o*, generalment davant *i* i/o *u* tòniques, al costat d'algunes altres amb *u*: *acostuma* 7r, *acostumat* 11r, *comuna* 10v, *comunes* 10v, *costuma* 10v, *degotís* 9r, *fortuït* 9v, *morter* 10r, *obrir* 10v, *officials* 11r, *olivera* 8r, *oliveras* 11r, *sobirà* 10r, *sobirana* 9v, *sofira* 9v, al costat de *custuma* 7r, *cuberta* 10r, *cumplits* 8r, *subirà* 7r.

Les formes amb diftong creixent en posició àtona apareixen sense monoftongar: *aigua* 10r, *aigüera* 6v, *aigües* 6r, *aygua* 10r, *aygües* 9v. En posició tònica tenim *guañy* 7v, *garde* 10v, *quatra* 11r, al costat de formes monoftongades com *gòstan* 8r (de *guasten*) i *troch* 10v (de *trauch*).

Els finals en *ia* es conserven tots: *memòria* 6r, *pròpria* 10v, *tàpia* 10v, *tàpies* 10v, *tàpias* 7v.

Són particularment indicatives les formes duplicades com, per una banda, *casquí* 6r i, de l'altra, *quiscú* 6r, *quiscun* 6r, *quiscuna* 10v, *rael* 8v / *rajlls* 8v i *meytat* 6r / *mitat* 9r.

D'altres formes indiquen una pronunciació conservadora en casos com: *càñem* 7v, *bèstias* 8r, *egual* 10v (*eguals* 10r, *eguals* 7r), paral·lelament a formes innovadores com *Jauma* 6r (en lloc de *Jacme* < JACOMU). Tot i que predomina de molt la conjunció *e* (< ET) 6r trobam també alguns casos de *y* 6v.

2.2.2. Consonantisme

És sabut que el català ha palatalitzat la *l* inicial llatina, però fins al segle XV no en trobam rastres escrits. Ací, per bé que les *Ordinacions* daten del segle XIV, l'escriptor del text viu al segle XVII i és normal que alterni les dues grafies, les tradicionals: *ladesma* 7r, *ladoner* 8v, *ladoners* 8v, *lana* 7v, *ledoner* 8r, *lexar* 6v, *lonch* 10v, *luerna* 10v, *luernas* 6r, *luñy* 11r, *lunyar* 8r, amb les modernes: *llans* 9v, *llevors* 11r, *lli* 7v, *Llibra* 6r, *llibres* 6r, *lminatjes* 8v, *lluerna* 7r, *lluernas* 7r, *lluñant* 10r, *llurs* 6v.

Els mots amb aplecs consonàntics que han donat lloc a formes ioditzants apareixen sempre normalitzats: *consell* 6r, *tallar* 8v, *tellar* 8v, *tellat* 8v, *tellades* 8v. Només hi ha el cas estrany de *poys* 11r, que ens fa pensar, tal com sosté Coromines, que existí, a

l'origen, un *POCLU > *poll* amb la variant ioditzada *poi* (escrita generalment *poy*), pronúncia avui encara viva en determinants indrets del català del nord.

Les grafies *rajola* 7r, *rejola* 7r, *rejalera* 10v pressuposen una pronunciació fricativa palatal sonora. Per contra, les formes *usatjes* 6r i *tremutge* 6v avalen la pronúncia africada palatal sonora.

Els mots amb *ex* inicial seguida de consonant de vegades han transformat el so implosiu africad en fricatiu: *espertas* 10r, *estranys* 11r, tret de *exceptade* 6r.

La *l* implosiva apareix conservada sense vocalitzar en casos com *alberch* 7r, *àlber* 8r, *àlbers* 8v, *alzines* 11r. La forma *arberch* 7v potser indica una assimilació, si no és una forma especialment conservadora (< germ. *haribairgo).

També, en el cas del consonantisme, tenim diversos duplicats que generalment oposen la forma antiga conservadora a la forma innovadora: *dan* 9v / *dañy* 11r, *dañ* 9v, *volrà* 7r / *voldrà* 7v, *voldran* 8r. D'altres formes indiquen encara l'ús de formes conservadores avui inusitades en el mallorquí actual: *palm* 7v, *palm* 6v, *colp* 7v.

Determinades grafies ens informen també de la pronunciació real: *abra* 8r, *abres* 8v, *abras* 8r, al costat de formes més d'acord amb l'ètim: *arbra* 11r, *arbres* 9v, *arbras* 11r, *través* 6r al costat de *travers* 9r; *mel·lets* 7r al costat de *merlets* 10r, *marlets* 7r, i el cas de *Bal·le* 11r.

Cal considerar també determinades sonoritzacions consonàntiques com *Pregmàtiga* 6r al costat de *Pregmàticas* 6r i *regonèxer* 7v.

Obres citades

- Agustí, Miquel. *Llibre dels secrets d'agricultura, casa rústica i pastoril*. Barcelona: Editorial Alta Fulla, 1988.
- Anònim. *Breu compendi de la Doctrina christiana, que per benefici de sos subdits, en estil fàcil, y clar, ha ordenat lo Illtr. Sr. D. Simeón de Guinda y Apestegui...* Barcelona: Joan Piferrer, 1728.
- Anònim. *Despertador de Cathalunya, per desterro de la ignorancia, antidoto contra la malicia, foment a la paciencia, y remey a la pusillanimitat ...* Barcelona: Rafel Figueró, 1713.
- Arbuixec, Gaspar Blai. *Sermo de la S. conquista de la ... ciutat de Valencia...* València: Geroni Vilagrassa, 1666.
- Barra, Francesch. *Breu tractat de artilleria recopilat de diversos autors...* Barcelona: Jaume Mathenat, 1642.
- Batiste Ballester, Juan. *Ramellet del bateig del fill, y fillol de valencia, el apostolich sant Vicent Ferrer...* València: Jeroni Vilagrassa, 1667.
- Baucells, Francesch. *Font mística y sagrada del Paradís de la Iglesia, en que se explica ab claretat y brevedat tota la Doctrina Christiana*. Barcelona: Josep Teixidor, 1703.
- Cahner, Max. "Introducció." En *Epistolari del Renaixement I*. València: Albatros Edicions, 1977.
- Canyelles, Magí. *Descripció de la grandesa y antiguitats de la ciutat de Manresa*. Manresa: Anton Esparbé, 1896.
- Çarroca, Joseph. *Política del comte de Olivares. Contrapolítica de Cathalunya, y Barcelona. Contraverí al verí que perdia lo Principat català...* Barcelona: Jaume Romeu, 1641.
- De Jesús Maria, Joseph. *Sermo predicat en lo aniversari que ab exemplar devocio, y ab magestuosa ostentacio, celebra cada any la casa Illustre de la Deputacio [...] per las animas de sos antepassats...* Barcelona: Gabriel Nogués, 1641.
- Doms y Figueres, Josep. *Orde de Batalla, o Breu Compendi militar de alguns advertiments que deuen tenirse formant esquadrons...* Barcelona: Gabriel Nogués, 1643.
- Fontanella, Francisco. *Occident, eclipse, obscuredat, funeral. Aurora, claredat, belleza, gloriosa. Al sol, lluna, y estela, radiant. De la esfera, del epicicle, del firmament. De Catahlunya...* Barcelona: Gabriel Nogués 1641.
- Formiguera, Joseph. *Alivio de pastors, y past de ovelles. Ab llió doctrinal sobre los evangelis de las dominicas de tot lo any y festivitats de Maria senyora nostra*. Barcelona: Jaume Surià, 1718.
- Fuster, Joan. "Prosa i lectura entre els valencians de la Decadència." En *La Decadència al País Valencià*. Barcelona: Curial, 1976.
- Garcia, Vicent. *Sermo predicat [...] en les exequies fetes a la Magestat Catholica del Rey Don Phelip Tercer nostre nostre Senyor, lo dia 12 de Maig 1621*. Barcelona: Jeroni Margarit, 1622.
- Kempis, Thomas de. Pere Bonaura trad. *Tractat de la imitació de Christo y menyspreu del mon...* Perpinyà: Francesc Vigé, 1698.
- Llord, Joseph. *Foment de la pietat, y devocio cristiana, que se alcança per lo exercici de la santa oració mental...* Barcelona: Martí Gelabert, 1693.
- Manescal, Honofre. *Sermo vulgarment anomenat del serenissim senyor don Jaume segon...* Barcelona: Sebastià de Comelles, 1602.

- Marés, Francisco. *Historia y miracles de la sagrada imatge de Nostra Senyora de Nuria...* Barcelona: Antoni Lacavalleria, 1666.
- Miralles, Joan. *Tipologia textual i lèxic del tractat "Vertaderas traçes del art de picapedrer" (Josep Gelabert, 1653)*. *eHumanista/IVITRA* 3 (2013): 347-397.
- Moliné y Brasés, E. "Alguns documents inèdits pera la historia de la pintura catalana." *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona* VII (1913): 91-98.
- Nadal, Josep M. "Usar de llenguatge artificios en el segle XVI: Ideologia lingüística i llengua literària." En *Actes del Sisè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Montserrat: Publicacions de l'Abadia, 1983.
- Osona, Miquel Joan. *Sermo de la Inmaculada y candida concepcio de Maria Santissima*. Barcelona: Gabriel Nogués, 1636.
- Plens, Joseph. *Catechisme pastoral de platicas doctrinals y espirituals, per tots los diumenges del anys, utilissim, y profitos, a tots los rectors...* Barcelona: Rafel Figueró, 1699.
- Prats, Modest. Francesc Feliu ed. *Engrunes i retalls. Escrits de llengua i literatura catalanes*. Girona: CCG edicions/Institut d'Estudis Catalans/Universitat de Girona, 2009.
- Pujades, Hieronym. *Coronica universal del Principat de Cathalunya...* Barcelona: Jeroni Margarit, 1609.
- Rector de Bellesguart [Joan de Gualbes]. "A la estudiosa, sabia, illustre Academia, se acredita ab lo nom de Escola dels Desconfiats..." En Vicent Garcia. *La armonía del Parnás, mes numerosa en las poesias varias del atlant del cel poetic...* Barcelona: Rafel Figueró, 1703.
- Rexach, Baldiri. *Instruccions per la ensenyança de minyons*. Girona: Anton Oliva, 1749.
- . Salomó Marquès i Albert Rossich eds. *Instruccions per a l'ensenyança de minyons*. Girona: Col·legi Universitari de Girona, 1981. Vol. II.
- Romaguera, Joseph. *Atheneo de grandesa sobre eminencias cultas, catalana facundia ab Emblemas illustrada*. Barcelona: Joan Jolis, 1681.
- Rubió, Jordi. *Història de la literatura catalana*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1985.
- Sales, Núria. "El català, llengua no decadent." En Manuel Ardit, Albert Balcells & Núria Sales eds. *Història dels Països Catalans. De 1714 a 1975*. Barcelona: Edhasa, 1980.
- Salses y Trillas, Pere. *Promptuari moral sagrat, y cathecisme pastoral, de platicas doctrinals, y espirituals, sobre tots los punts de la Doctrina Christiana...* Barcelona: Teresa Piferrer, 1754-1757. 5 vols.
- Serra, Joan Àngel. *Llibre dels miracles de N^a S^a del Carme...* Girona: Narcís Oliva, 1701.
- Solé i Cot, Sebastià. "La llengua dels documents notariais catalans en el període de la Decadència." *Recerques* 12 (1982): 39-56.